

บทที่ 5

ผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อหาแนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนระหว่าง ช้าง คน ป่า มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญดังนี้ 1) เพื่อศึกษาระบบความสัมพันธ์ระหว่าง ช้าง คน ป่า ในการอยู่ร่วมกันในอดีตและปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาและสาเหตุที่ช้างป่าออกมากินอาหารพืชไร่ของราษฎร 3) เพื่อศึกษาแนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนระหว่างช้าง คน ป่า กระบวนการวิจัยประกอบด้วย การค้นหาโจทย์วิจัย การประชุมทีมวิจัย การประชุมชี้แจง โครงการวิจัยต่อชุมชน การประชุมออกแบบเครื่องมือในการเก็บข้อมูล การเก็บข้อมูล การประชุมวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอข้อมูล การประชุมเชิงปฏิบัติการแก้ไขปัญหช้างป่า การจัดทำแผนแม่บทชุมชน การจัดทำแผนที่ทรัพยากร แผนที่เดินดิน แผนที่เส้นทางเดินของช้างป่า กิจกรรมการตลาดเชิงปฏิบัติการ กิจกรรมสรุปผลการทดลอง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้เทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ทุกขั้นตอนสามารถสรุปประเด็นสำคัญจากการดำเนินการวิจัย ได้ดังนี้

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้สัญลักษณ์ตามสถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. สถิติพื้นฐานในการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ใช้สัญลักษณ์ ดังนี้

\bar{X} แทน ค่าเฉลี่ย (Mean)

S.D. แทน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบสอบถาม แบบประเมินความเสียหายของพืชไร่ของราษฎร และเก็บข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์ ทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเกี่ยวกับระบบความสัมพันธ์ระหว่าง ช้าง คน ป่า ทั้งในอดีตและปัจจุบัน สถานการณ์ปัญหาและสาเหตุที่ช้างป่าออกมากินอาหารพืชไร่ของราษฎร และแนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนระหว่าง

ข้าง คน ป่า กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มราษฎรที่ได้รับผลกระทบจากช้างป่า คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำทางการและไม่เป็นทางการ ตัวแทนหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ตัวแทนกลุ่มและตัวแทนเครือข่ายชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากช้างป่าออกมากินอาหารพืชไร่ของราษฎร แล้วนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์โดยวิธีการคำนวณ และใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติ โดยการคำนวณหาค่าเฉลี่ยและค่าร้อยละ

ส่วนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพืชอาหารช้างที่พบในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่

ส่วนที่ 2 วิเคราะห์ระบบความสัมพันธ์ระหว่าง ช้าง คน ป่า ในอดีตและปัจจุบัน

ส่วนที่ 3 วิเคราะห์ผลกระทบที่ช้างป่าออกมากินอาหารพืชไร่ของราษฎร

ส่วนที่ 4 วิเคราะห์ สถานการณ์ปัญหาในพื้นที่ และสาเหตุที่ช้างป่าออกมากินอาหารพืช

ไร่ของราษฎร ซึ่ง ประกอบด้วย

1. สถานภาพของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ คือ ผู้นำ ตัวแทนชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากช้างป่าออกมากินอาหารพืชไร่ของราษฎร ตัวแทนจากองค์กรภาครัฐ ตามตัวแปร เพศ อายุ อาชีพ การศึกษา รายได้ วุฒิการศึกษา สถานภาพการสมรส ศาสนา

2. สถานการณ์ปัญหาในพื้นที่

2.1 การบุกรุกพื้นที่ป่าของคนในและนอกพื้นที่

2.2 การสัมปทานพื้นที่ป่า

2.3 การเช่าพื้นที่ป่า

2.4 การตัดถนนเข้าสู่เขตป่า

2.5 การปลูกพืชเศรษฐกิจ

2.6 การใช้สารเคมีฆ่าหญ้า

2.7 การปรับสภาพพื้นที่

3. ประเมินความเสียหายของพืชไร่ของราษฎร

4. วิเคราะห์เกี่ยวกับช่วงปี พ.ศ. ที่ช้างป่าออกมากินอาหารพืชไร่ของราษฎร

ส่วนที่ 5 ตัวอย่างสถานการณ์ปัญหาช้างในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่

ส่วนที่ 6 ศึกษาด้านภูมิปัญญาชาวบ้านในการแก้ไขปัญหาช้าง

ส่วนที่ 7 ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนระหว่าง ช้าง คน ป่า

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพืชอาหารช้างในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่

การสำรวจพืชอาหารช้าง บริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยทีมวิจัยเป็นผู้สำรวจสามารถแบ่งพืชอาหารช้างออกเป็น 5 ประเภท ดังต่อไปนี้

1. อาหารประเภทหญ้า
2. อาหารจำพวกไม้
3. อาหารจำพวกเถาวัลย์และไทร
4. ไม้ยืนต้น
5. อาหารพืชไร่และพืชสวน

ตาราง 14 แบบสำรวจพืชอาหารช้างป่าประเภทหญ้า (Grasses) ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่ จังหวัดบุรีรัมย์

ลำดับ	ชนิดของหญ้า	ชื่อภาษาอังกฤษ	มี	ไม่มี
1	พง	<i>Saccharum spontameum</i>	/	
2	แฉม	<i>Saccharum fuscum</i>	/	
3	หญ้าคา	<i>Imperata cylindrica</i>	/	
4	อ้อ	<i>Aurundo donax</i>	/	
5	หญ้าแพรก	<i>Cynodon dactylon</i>	/	
6	หญ้าปล้อง	<i>Echinochloa crusgalli</i>	/	
7	หญ้าขน	<i>Brachiaria mutica</i>	/	
8	เอื้องหมาขานา	<i>Costus speciosus</i>	/	
9	หญ้าอ้อขนอน	<i>Cane grass bed</i>	/	
10	หญ้าขนหนู	<i>Ischaemum aristatum</i>	/	
11	หญ้ากระเคียวหนู	<i>Ischaemum rugosum</i>	/	
12	หญ้าปากควาย	<i>Eleusine indica</i>	/	
13	กก	<i>Cyperus spp.</i>	/	
14	คองกง หรือเสมาแล้ง	<i>Thysanolaena maxima</i>	/	

ตาราง 15 แบบสำรวจพืชอาหารช้างป่าประเภทไม้ (Bamboos) ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า
คงใหญ่ จังหวัดบุรีรัมย์

ลำดับ	ชนิดของไม้ไม้	ชื่อภาษาอังกฤษ	มี	ไม่มี
1	ไผ่รวก	<i>Thyrsostachys siamensis</i>	/	
2	ไผ่ข้าวหลาม	<i>Cephalostachyum pergracile</i>	/	
3	ไผ่ไม้ป่า	<i>Bambusa arundinacea</i>	/	
4	ไผ่ไม้ซาง	<i>Dendrocalamus strictus</i>	/	
5	ไผ่ไม้ซางนวล	<i>Dendrocalamus membranacrus</i>		/
6	ไผ่ผาก	<i>Oxytenanthera nigrociliata</i>		/
7	ไผ่ไม้หอม	<i>Bambusa polymorpha</i>		/
8	ไผ่ไม้บง	<i>Bambusa tulda</i>		/
9	ไผ่ไม้เคียง	<i>Bamboo culture</i>	/	
10	ไผ่ไม้ตง	<i>Bamboo tong</i>	/	
11	ไผ่ไม้ไร่	<i>Bamboo farm</i>	/	

ตาราง 16 แบบสำรวจพืชอาหารช้างป่าประเภทเถาวัลย์และไทร (Creepers and Ficus) ในพื้นที่
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่ จังหวัดบุรีรัมย์

ลำดับ	ชนิดของเถาวัลย์และไทร	ชื่อภาษาอังกฤษ	มี	ไม่มี
1	ไทร	<i>Ficus spp.</i>	/	
2	สลอคน้ำ	<i>Ficus heterophylla</i>	/	
3	บอระเพ็ด	<i>Tinospora nudiflora</i>	/	
4	หนามหัน หรือ หนามขี้แรก	<i>Acacia pennata</i>	/	
5	ส้มป่อย	<i>Acaconcima</i>	/	
6	เครือสะบ้า	<i>Entada scandens</i>	/	
7	กระตงลาย หรือ มะแตกเครือ	<i>Celastrus paniculata</i>	/	
8	จิงจ้อเหี้ยม หรือจิงจ้อหลวง	<i>Ipoemoea turpethum</i>	/	
9	เสีกรอก หรือเสีกแปบป่า	<i>Toddalia aculeata</i>	/	
10	หวาย	<i>Calamus spp.</i>	/	
11	เครือเข่าขึ้น	<i>Hedyotis dimorpha</i>	/	
12	เถาวัลย์แดง	<i>Toxocarpus hosseusii</i>	/	
13	เครืออร	<i>Network number</i>	/	
14	เครือกระวัลย์	<i>Kra wan Network</i>	/	

ตาราง 17 แบบสำรวจพืชอาหารช้างป่าประเภทไม้ยืนต้น ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่
จังหวัดบุรีรัมย์

ลำดับ	ชนิดของเอวัว้อย์และไทร	ชื่อภาษาอังกฤษ	มี	ไม่มี
1	ขนุน	<i>Artocarpus integrifolia</i>	/	
2	นางแย้มป่า	<i>Clerodendron infortunatum</i>	/	
3	กุ่ม	<i>Crataeva species</i>	/	
4	ถ่อน	<i>Albizia procera</i>	/	
5	ขงโคซี่โก้ หรือส้มเสี้ยว	<i>Bauhinia malabarica</i>	/	
6	คันทัก	<i>Tectona grandis</i>	/	
7	คันทัก	<i>Tectona grandis</i>	/	
8	จิวและจิวป่า	<i>Bombax malabaricum and Bombax insigne</i>	/	
9	อ้อยช้าง, กูก	<i>Lannea grandis</i>	/	
10	มะพร้าว	<i>Cocos nucifera</i>	/	
11	มะเคือบถ้อง	<i>Ficus hispida</i>	/	
12	มะขามป้อม	<i>Phyllanthus emblica</i>	/	
13	มะเฟือง	<i>Averrhoa carambola</i>	/	
14	มะไฟป่า	<i>Bacaurea sapida</i>	/	
15	ปอสา	<i>Eroussonetia papyrifera</i>	/	
16	จามจุรี	<i>Enterolobium saman</i>	/	
17	อินทรี	<i>Organic</i>	/	
18	คันทิมาน	<i>Form paradise</i>	/	
19	คันทาง	<i>Form chin</i>	/	
20	ไทรอ้อยใบแหลม	<i>Ficus benjamina</i>	/	
21	มะขมป่า	<i>Alianthus fauveliana</i>	/	
22	ท้าว	<i>Eagenia camini</i>	/	
23	มะขาม	<i>Tamarindus indica</i>	/	
24	มะตูม	<i>Aegle marmelos</i>	/	
25	มะขวิด	<i>Feronia elephantum</i>	/	

ตาราง 17 (ต่อ)

ลำดับ	ชนิดของเอวอร์ดและไทร	ชื่อภาษาอังกฤษ	มี	ไม่มี
26	มะมื่น	<i>Irvingia malayana</i>	/	
27	กว้าง หรือนิโครธ	<i>Ficus bengalensis</i>	/	
28	รุ่ม , กระบุง หรือสมพงษ์	<i>Tetrameles nudiflora</i>	/	
29	คันโทธ	<i>Ficus religiosa</i>	/	
30	เคี้ยวร้าง	<i>Caryeta urens</i>	/	
31	กระพ้อ	<i>Licuala peltata</i>	/	
32	ค้อ	<i>Libistona speciosa</i>	/	
33	ระกำ	<i>Zalacca wallichiana</i>	/	
34	เป็ง	<i>Phoenix acaulis</i>	/	
35	คันเกลือม	<i>Canarium kerrie, Chaid</i>	/	
36	เต็ง	<i>Favorite</i>	/	
37	รัง	<i>Nest</i>	/	
38	โมกมัน	<i>Oamuaman</i>	/	
39	กระโดน	<i>Kradon</i>	/	
40	ข่อย	<i>Khoi</i>	/	
41	คันทา	<i>Apply early</i>	/	
42	ปูอ	<i>Fluffy</i>	/	

ตาราง 18 แบบสำรวจพืชอาหารช้างป่าประเภทพืชไร่และพืชสวน (Cultivated Crops) ในพื้นที่
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคงใหญ่ จังหวัดบุรีรัมย์

ลำดับ	ชนิดของพืชไร่และพืชสวน	ชื่อภาษาอังกฤษ	มี	ไม่มี
1	กล้วย	<i>Musa species</i>	/	
2	เค็ย	<i>Colix lachrymal joli</i>		/
3	ข้าว	<i>Oryza sativa</i>	/	
4	ข้าวโพด	<i>Zea mays</i>	/	
5	อ้อย	<i>Saccharum cane</i>	/	
6	ข้าวฟ่าง	<i>Sorgum almum</i>		/
7	ทับปรวด	<i>Agave americana</i>	/	
8	ถั่วแระคัน	<i>Cajanus ilndicus</i>		/
9	แตง	<i>Cucumis melon</i>	/	
10	แตงโม	<i>Citrus watermelon</i>	/	
11	มะละกอ	<i>Papaya</i>	/	
12	ฟัก	<i>Ttatch</i>	/	
13	ฟักทอง	<i>Pumkins</i>	/	
14	มันเทศ	<i>Sweet potato, yam</i>	/	

ที่มา (พืชอาหารช้าง จุไร เถาห์ประเสริฐ, มาลินี อุดสุวรรณ และประเสริฐ สรรพคุณาณาน. 2543
และฐานข้อมูล สถาบันวิจัยรุกเขวช. 2553)

สรุปจากตารางที่ 14-18 ผลการศึกษาพืชอาหารช้างในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคงใหญ่ พบว่า มี 5 ประเภท คือ ประเภทหญ้า ไม้ เถวัลย์และไทร ไม้ยืนต้น พืชไร่และพืชสวน อาหารช้างประเภทหญ้ามี่จำนวน 14 ชนิด ได้แก่ พง แยม หญ้าคา อ้อ หญ้าแพรก หญ้าปล้อง หญ้าขน เอื้องหมาขานา หญ้าอ้อยนอน หญ้ายอนหนู หญ้ากระเคียวหนู หญ้าปากควาย กก ดอกงหรือเสากล้ง ประเภทไม้ไผ่ มีจำนวน 7 ชนิด ได้แก่ ไผ่รวก ไผ่ข้าวหลาม ไผ่ไผ่ป่า ไผ่ไผ่ขาง ไม้ไผ่เลี้ยง ไม้ไผ่ดง ไม้ไผ่ไร่ ประเภทเถาวัลย์และไทร มีจำนวน 14 ชนิด ได้แก่ ไทร สลอคน้ำ บอระเพ็ด หนามหันหรือหนามขี้แรก ส้มป่อย เครือสะบ้า กระทงลายหรือมะแตกเครือ จิงจ้อ เหลี่ยมหรือจิงจ้อหลวง เล็กรอกหรือเล็กแปบป่า หวาย เครือเขาวั่น เถาวัลย์แดง เครืออร

เครื่องกระวัลย์ ประเภทไม้ยืนต้น มีจำนวน 39 ชนิด ได้แก่ ขนุน นางแอ้มป่า กุ่ม ถ่อน ตุมกาขาว หรือมะติง ขงโคจีไก่อหรือส้มเสี้ยว คันทัก จั้วป่า อ้อยช้าง มะพร้าว มะเคื่อปล้อง มะขามป้อม มะเฟือง มะไฟป่า ปอสา จามจุรี อินทรีย์ คันทิมาน คันทาง ไทรช้อยใบแหลม มะยมป่า หว่า มะขาม มะตูม มะขวิด มะมัน กร่างหรือนิโครธ รุ่ม คันทโธธี้ เต้าร้าง กระพ้อ ก้อ เป็ง คันทเลื่อม เต็ง รัง โมกมัน กระโดน ช่อย และอาหารช้างจำพวกพืชไร่และพืชสวน มีจำนวน 11 ชนิด ได้แก่ กล้วย ข้าว ข้าวโพด อ้อย สับประค แดง แดงโม มะละกอ ฟัก ฟักทอง มันเทศ รวมพืชอาหารช้างในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคงใหญ่ จำนวน 85 ชนิด พืชอาหารช้างในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคงใหญ่ ทั้ง 5 ประเภท จำนวน 85 ชนิดมีอยู่ในพื้นที่ป่าคงใหญ่ ซึ่งมีบางประเภทและบางชนิดที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของช้าง สามารถสรุปเป็นตาราง พืชอาหารช้างที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของช้างในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคงใหญ่ คังตาราง 19 ต่อไปนี้

ตาราง 19 ประเภทพืชอาหารช้างที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของช้างในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคงใหญ่

ประเภท	ชนิด	ชื่อสามัญและชื่อวิทยาศาสตร์
1. หญ้า	1.1 อ้อ	<i>Aurundo donax</i>
2. ไม้ยืนต้น	2.1 ขนุน	<i>Artocarpus integrifolia</i>
	2.2 มะขาม	<i>Tamarindus indica</i>
	2.3 มะตูม	<i>Aegle marmelos</i>
3. พืชไร่และพืชสวน	3.1 สับประค	<i>Agave americana</i>
	3.2 แดง	<i>Cucumis melon</i>
	3.3 แดงโม	<i>Citrulus watermelon</i>
	3.4 มะละกอ	<i>Papaya</i>
	3.5 ฟัก	<i>Ttatch</i>
	3.6 ฟักทอง	<i>Pumkins</i>
	3.7 มันเทศ	<i>Sweet potato, yam</i>
รวม 3 ประเภท	จำนวน 11 ชนิด	

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านพืชอาหารช้างในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคงใหญ่

จากการสำรวจพืชทรัพยากรช้างป่าในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคงใหญ่ ของทีมงานวิจัย พบว่า พืชอาหารช้างมี 5 ประเภท 85 ชนิด กระจายอยู่ตามป่า ยกเว้นพื้นที่ที่เป็นป่าเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นพื้นที่เช่าเพื่อปลูกไม้เศรษฐกิจของบริษัทเอกชน จะไม่มีพืชอาหารช้าง พืชอาหารช้างที่พบจะอยู่บริเวณนุ ซึ่งหมายถึงพื้นที่ที่คนเคยเข้าไปอยู่อาศัยและอพยพออกมาจากพื้นที่ป่าตามนโยบายของรัฐ และปล่อยทิ้งไว้กลายเป็นพื้นที่ที่มีหญ้ารก และเกิดต้นไม้เล็ก ๆ ขึ้นกระจายตามผืนป่าที่มีบริเวณกว้าง กลายเป็นแหล่งหากินของสัตว์ป่า

พืชอาหารช้างจะพบบริเวณทุ่งหญ้าขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม และจะพบเป็นจำนวนมากในพื้นที่ป่าที่มีความสมบูรณ์ ลักษณะการกินอาหารของช้างป่าในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคงใหญ่จะกินอาหารที่อยู่ตามธรรมชาติเป็นหลัก พืชอาหารที่ช้างกินจะมีความหลากหลาย จะกินอย่างละนิด เดินกินไปเรื่อย ๆ ตามพื้นที่ป่า และจะเดินตามเส้นทางหากินของช้าง เป็นวงปี ซึ่งช้างจะมีเส้นทางเดินในพื้นที่ป่าเป็นวง และจะเดินวนไปจนครบในรอบ 1 ปี ช้างจะเดินวนกลับมายังที่เดิมที่เคยหากิน

พืชอาหารช้างจำนวน 74 ชนิดที่มีอยู่ในพื้นที่ป่าคงใหญ่ ยังมีเพียงพอต่อความต้องการของช้าง แม้ว่าสภาพป่าจะมีการเปลี่ยนแปลงจากป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ กลายเป็นป่าเสื่อมสภาพบางพื้นที่ แม้พืชอาหารช้างจะมีเพียงพอต่อความต้องการของช้าง แต่ความอุดมสมบูรณ์ของพืชอาหารช้างจะมีความแตกต่างจากอดีต คือมีความอุดมสมบูรณ์น้อยกว่าอดีต เนื่องจากพื้นที่ป่าเปลี่ยนแปลง จากกิจกรรมการใช้ประโยชน์ที่ไม่ยั่งยืนของคนในพื้นที่ป่า ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการบุกรุกแผ้วถางพื้นที่ป่าของคนทั้งในและนอกพื้นที่ การสัมปทานป่า การเช่าพื้นที่ป่า เป็นต้น ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านนิเวศของป่า สภาพดินเสื่อมโทรม แหล่งน้ำเจือปนสารพิษ ดินโป่งถูกทำลาย ฯลฯ เป็นผลให้พืชอาหารช้างตามธรรมชาติขาดความอุดมสมบูรณ์ ความหลากหลายทางนิเวศวิทยา หรือความหลากหลายทางระบบนิเวศอันเกิดจากความหลากหลายของภูมิทัศน์ลดลง ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของป่าฝนเขตร้อน

พืชอาหารช้างที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของช้าง มีหญ้าบางชนิด ไม้ยืนต้น พืชไร่และพืชสวน ซึ่งเป็นพืชที่คนปลูกขึ้นในภายหลัง และพื้นที่ปลูกก็เป็นแหล่งหากินของช้างมาก่อน ช้างจึงเดินหากินตามธรรมชาติของช้าง แม้จะมีไม้ยืนต้น พืชไร่และพืชสวน หรือไม้ก็ตามช้างก็ยังคงเดินหากินตามวิถีชีวิตของช้าง แต่เมื่อช้างเดินหากินในพื้นที่ที่เคยหากิน บังเอิญมีพืชอาหารช้างที่ช้างกินแล้วดีใจในรสชาติของพืชอาหารที่มีความแตกต่างจากพืชอาหารที่มีอยู่ตามธรรมชาติ จึงออกมากินเรื่อย ๆ แต่ก็ยังคงกินพืชอาหารที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เพราะพืชอาหารตามธรรมชาติเป็นพืชที่มี

สารอาหารที่ข้างต้องการ ทำให้ข้างป่าแข็งแรงไม่เป็นโรคง่าย และเป็นยาสมุนไพร ช่วยต้านทานโรค ข้างป่าในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่จึงแข็งแรง และตัวใหญ่

การฟื้นฟูสภาพป่าดงใหญ่ให้กลับมา มีความอุดมสมบูรณ์ และสามารถปลูกพืชอาหารข้างเพิ่มขึ้นในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม เพื่อเพิ่มปริมาณพืชอาหารสำหรับข้าง สามารถทำได้โดยอาศัยความร่วมมือของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน จากการศึกษาของทีมงานวิจัยพืชอาหารข้างที่ไม่เพียงพอสอดคล้องความต้องการของข้าง เป็นพืชอาหารที่คนปลูกขึ้นภายหลัง ถ้าคนในชุมชนร่วมกันปลูกพืชอาหารข้างประเภทไม้ยืนต้น พืชไร่ และพืชสวน จะทำให้ข้างมีพฤติกรรมกินอาหารเช่นเดิม คือ ออกมากินอาหารบริเวณที่ชาวบ้านปลูกไว้มากขึ้น ซึ่งก็จะไม่สามารถแก้ไขปัญหาข้างออกมากินอาหารพืชไร่ของราษฎรได้ และ ถึงแม้ว่าจะปลูกพืชอาหารข้างประเภทไม้ยืนต้น พืชไร่ และพืชสวนเพิ่มหรือไม่ ข้างก็ยังคงเดินหากินบริเวณพื้นที่ที่ชาวบ้านปลูกพืชไร่พืชสวนตามปกติ (ตุนทร บุญประสพ, สัมภาษณ์: 2553)

หลักการบริหารจัดการป่าในพื้นที่

หลักการบริหารจัดการป่าที่เกิดจากเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันในระดับเครือข่าย เวทีการแก้ไขปัญหาข้างป่าออกมากินอาหารพืชไร่ราษฎร ได้มีการวางแผนการบริหารจัดการป่าโดยองค์กรชุมชน ที่จะเป็นการบรรเทาปัญหาข้างป่าออกมากินอาหารพืชไร่ของราษฎร ดังนี้

1. ทบทวนหลักการบริหารจัดการทรัพยากรป่าที่ผ่านมา โดยให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องรวบรวมข้อมูลที่เป็นจริงเกี่ยวกับสภาพปัญหาที่มีผลกระทบต่อข้างป่าในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่ โดยตัวแทนองค์กรชุมชนทั้ง 15 หมู่บ้านที่เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการการแก้ไขปัญหาข้างป่า ได้มีการทบทวนหลักการบริหารจัดการป่าของหน่วยงานรัฐที่ผ่านมา ที่เป็นปัญหาความขัดแย้งด้านการบริหารจัดการทรัพยากร เช่น กรณี การเช่าพื้นที่ป่าเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ ที่เน้นปลูกยูคาลิปตัส จำนวน 8 บริษัท พื้นที่เช่า 23,746 ไร่ ซึ่งบางส่วนของพื้นที่ป่ายังคงมีสภาพเป็นป่าสงวนตามกฎหมาย แต่บริษัทเอกชนมีสิทธิเหนือทรัพยากรในการเช่าที่เพื่อปลูกไม้เศรษฐกิจ เป็นระยะเวลาหลายสิบปี เมื่อบริษัทบางบริษัทหมดสัญญาเช่าพื้นที่ป่า หน่วยงานราชการ ในพื้นที่ก็จะให้อภิสิทธิ์แก่บริษัทเอกชนเช่าพื้นที่ป่าต่อ โดยไม่ยอมรับฟังข้อคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ กรณีขอเช่าพื้นที่ป่าแทนบริษัทเอกชน เพื่อทำมาหากินและปลูกพืชชนิดอื่นที่ไม่ใช่ยูคาลิปตัส เนื่องจากประชาชนในพื้นที่อำเภอโนนดินแดงทราบว่า ผลกระทบของการปลูกยูคาลิปตัสส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนอย่างไร เช่น กรณีที่ประชาชนไม่สามารถใช้น้ำตามธรรมชาติได้ตามปกติ เพราะน้ำเจือปนสารพิษที่เกิดจากสารเคมีฆ่าหญ้าชนิดหนึ่งที่บริษัทจ้างคนงานให้ฉีดสารเคมีดังกล่าวบริเวณรอบโคนต้นยูคาลิปตัสเพื่อนำหญ้า

เมื่อถึงฤดูฝน สารพิษที่อยู่ตามโคนต้นยูคาลิปตัสจะไหลลงสู่ลำธาร และแหล่งน้ำตามธรรมชาติ เป็นผลกระทบต่อประชาชนทั้งอำเภอโนนดินแดง เมื่อมีการล่ารายชื่อประชาชนที่เดือดร้อนและคัดค้านมติขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ให้บริษัทเอกชนเช่าพื้นที่ป่าต่อ ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลและประชาชนในพื้นที่ ตัวแทนชาวบ้านในพื้นที่สะท้อนปัญหาว่า การที่หน่วยงานรัฐให้อภิสิทธิ์บริษัทเอกชนอย่างเต็มที่ โดยมีได้มีการศึกษาปัญหาและผลกระทบจากการเช่าพื้นที่ป่า ทำให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกีดกันสิทธิชุมชนในการบริหารจัดการป่า เป็นปัญหาของหน่วยงานรัฐบาลที่ควรมีการทบทวน และควรเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีโอกาสในการบริหารจัดการทรัพยากรให้มากขึ้น

1.2 การทำกิจกรรมของคนไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมใด ๆ เกี่ยวกับการใช้พื้นที่ป่า ควรมีการศึกษาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมว่ามีผลกระทบอย่างไร เช่นผลกระทบต่อระบบนิเวศป่าผลกระทบต่อสภาพดิน แหล่งน้ำ ผลกระทบต่อคน ผลกระทบต่อสัตว์ป่า โดยเฉพาะผลกระทบต่อช้างป่า ซึ่งปัจจุบันช้างป่าได้รับผลกระทบโดยตรงต่อกิจกรรมของคนที่เข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่า เช่น แหล่งน้ำที่เคยมีตามธรรมชาติเจือปนสารพิษ ดินโป่งถูกทำลาย พืชอาหารตามธรรมชาติของช้างไม่มีความอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากสภาพดินเสื่อมโทรมจากการปลูกไม้เศรษฐกิจเป็นระยะเวลานาน และกิจกรรมการปลูกพืชของคนบริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่ เป็นพืชอาหารที่ช้างชอบ เช่น ขนุน สับปะรด แดง แดงโม มะละกอ ฝรั่ง ฝรั่งทอง มันเทศ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ช้างออกมากินอาหารประเภทไม้ยืนต้น พืชไร่ พืชสวนที่ชาวบ้านปลูกไว้

ดังนั้นการศึกษาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม จะทำให้สามารถป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นในอนาคตได้ หรือถ้ามีความจำเป็นในการใช้พื้นที่ป่าไม่ว่ากรณีใดก็ตาม ควรมีการวางแผนการใช้พื้นที่ป่าอย่างชัดเจน และเป็นธรรม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าให้มากขึ้น ไม่ควรนำระบบกฎหมายตัดสินปัญหาเพียงอย่างเดียว ควรมองมิติอื่น ๆ ทางสังคมเข้ามาเกี่ยวข้อง

1.3 การบริหารจัดการป่าอย่างยั่งยืนในพื้นที่ หัวใจสำคัญอยู่ที่คนในพื้นที่ ทั้งหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน องค์กรอิสระทางสังคม ภาวดีความร่วมมือของประชาชนทุกภาคส่วน เสริมศักยภาพของคนให้มีความรู้ ความเข้าใจต่อสภาพปัญหา เข้าใจสภาพปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เข้าใจช้างและสาเหตุที่ช้างป่าออกมากินอาหารพืชไร่ราษฎร และมีกิจกรรมที่สร้างสรรค์ในระดับพื้นที่ เพื่อให้คนเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน จะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และนำไปสู่การบริหารจัดการป่าอย่างยั่งยืน

1.4 หลักการบริหารจัดการป่าในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่ ซึ่งเป็นแนวทางการบริหารจัดการป่าอย่างยั่งยืน ได้แก่

1.4.1 ควรมีการแบ่งพื้นที่ป่าออกเป็นสัดส่วน และมีมาตรการที่ชัดเจนในการปฏิบัติร่วมกัน เช่น พื้นที่ป่าที่เป็นป่าเศรษฐกิจที่มีต้นยูคาลิปตัสเป็นหลัก เมื่อหมดสัมปทานควรมีแนวทางที่ชัดเจนในการบริหารจัดการในอนาคต เช่น หากจะเช่าพื้นที่ป่าต่อ ควรมีการนำเสนอสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเช่าพื้นที่ป่าในลักษณะเดิม ๆ ทั้งผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ ผลกระทบต่อระบบนิเวศป่าอันเป็นสัญลักษณ์ของป่าฝนเขตร้อน โดยอาศัยหลักการศึกษาด้านวิชาการ แนวคิดทฤษฎีเข้ามาเกี่ยวข้อง และผลกระทบทางสังคม และนำงานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับช้างป่าเผยแพร่ต่อสาธารณชนให้รับทราบสภาพปัญหาร่วมกันทุกภาคส่วน ชาวบ้านในพื้นที่ซึ่งเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการการแก้ไขปัญหาช้างป่า ได้นำเสนอทางออกที่จำเป็น ได้แก่ การขออนุญาตจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอคืนพื้นที่ป่าบางส่วนสำหรับการทำเป็นป่าชุมชน เพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกันระหว่างชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่ป่า เพื่อลดสภาพปัญหาการใช้พื้นที่ป่า และเป็นกิจกรรมที่เกิดจากจิตสำนึกขององค์กรชุมชนต่อการแก้ไขปัญหาป่าเสื่อมโทรม อีกทั้งเป็นการส่งเสริมกระบวนการรวมกลุ่มกันในระดับเครือข่ายที่มีป่าชุมชนเป็นจุดศูนย์กลางในการทำกิจกรรมสร้างสรรค์คือชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ พื้นที่ป่าที่จำเป็นต่อการบริหารจัดการป่า ที่ควรทำในอนาคต ได้แก่ การคืนพื้นที่บางส่วนสำหรับช้างป่า มีกิจกรรมการปลูกพืชอาหารช้างให้กับช้างในพื้นที่ป่าให้มีความอุดมสมบูรณ์ สร้างโปงเทียมให้ช้างสร้างแหล่งน้ำที่สะอาดปลอดภัยต่อช้างและสัตว์ป่าอื่น ๆ ปลูกพืชอาหารที่ช้างชอบในพื้นที่ป่า เช่น พืชไร่ พืชสวน ที่คนปลูกรอบแนวเขตป่า นำไปปลูกในพื้นที่ป่า เพื่อให้ช้างอยู่ในป่ามากขึ้น ลดความถี่ที่ช้างออกจากป่าหากินอาหารบริเวณรอยต่อของป่าและพื้นที่ทำกินของคน สร้างป่าให้เป็นธรรมชาติมากขึ้น เพื่อเป็นที่พักผ่อนของช้าง ปลูกพืชที่เป็นแนวกันชนเพื่อแก้ไขปัญหาช้างออกมากินอาหารพืชไร่ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมปลูกพืชของคน ควรหันมาปลูกพืชชนิดอื่น ๆ นอกจากพืชไร่ พืชสวน ที่มีอยู่เดิม เป็นต้น ควรมีการสร้างระบบกฎเกณฑ์ร่วมกันในระดับเครือข่ายเกี่ยวกับการใช้พื้นที่ป่าอย่างยั่งยืน มีนำไปสู่การปฏิบัติที่ชัดเจน

1.4.2 ควรยึดหลักการกระจายอำนาจในระบอบประชาธิปไตย โดยรัฐควรสนับสนุนให้องค์กรชุมชนบริหารจัดการป่าด้วยตนเอง ปรับบทบาทของรัฐและองค์กรของรัฐทุกระดับให้ยอมรับและร่วมมือกับชุมชนในการจัดการทรัพยากรชุมชน สามารถวางแผนระบบการบริหารจัดการป่าให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐ องค์กรชุมชน เช่น คณะกรรมการป่าชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน จะทำการบริหารจัดการ คิน น้ำ ป่า และควบคุมการใช้ประโยชน์จาก

ทรัพยากรตามมาตรการที่กำหนดโดยองค์กรชุมชน และรัฐทำการรับรองสิทธิและกฎเกณฑ์ของชุมชนให้มีผลบังคับใช้ตามกฎหมาย

1.4.3 การบริหารจัดการป่าที่ยั่งยืน ควรมิติต่าง ๆ ทางสังคมเข้ามาเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อของคนในระดับท้องถิ่น ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น จิตสำนึก และจิตวิญญาณ ซึ่งสอดคล้องกับความเป็นจริง และสอดคล้องกับสังคมไทย ซึ่งแตกต่างจากแนวความคิดการบริหารจัดการทรัพยากรแบบรวมอำนาจ ซึ่งมีได้พูดถึงมิติต่าง ๆ ทางสังคม และความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสูญเสียด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์ระบบความสัมพันธ์ระหว่าง ช้าง คน ป่า ทั้งในอดีตและปัจจุบัน จากกรณีศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง ช้าง คน ป่า ในพื้นที่ป่าดงใหญ่ บริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่ ในอดีตและปัจจุบัน ใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสนทนากลุ่มย่อย โดยผู้ที่เข้าร่วมสนทนากลุ่มเป็นผู้ที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับช้าง และผู้ที่ได้รับผลกระทบจากช้างป่าออกมากินอาหารพืชไร่ และมีเจ้าหน้าที่จากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเข้าร่วมในเวทีสนทนากลุ่ม มีผลการวิจัย ดังนี้

1. ระบบความสัมพันธ์ระหว่าง ช้าง กับ คน

1.1 ระบบความสัมพันธ์ระหว่างช้างกับคนในอดีต

ตาราง 20 ความสัมพันธ์ระหว่างช้างกับคนในอดีตทั้งเชิงบวกและเชิงลบ

ความสัมพันธ์เชิงบวก	ความสัมพันธ์เชิงลบ
<p>- ระบบความสัมพันธ์ระหว่างช้างกับคน ในอดีต ในเชิงบวก มีดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ด้านการใช้ประโยชน์จากช้างในการชักลากไม้ เริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2467 คือการไถนช้างในป่าดงใหญ่ มาใช้งานชักลาก ไม้ซุงในพื้นที่ป่าออกจากป่าเพื่อค้าขาย 2. ด้านพิธีกรรมในการคล้องช้าง เพื่อนำช้างป่ามาใช้ประโยชน์ โดยการ ผูกให้เชื่องไว้ใช้งานหรือขาย ใช้วิธีจับช้างป่าบนหลังช้าง โดยใช้บ่วงบาศคล้องที่เท้าหลังของช้างป่า ซึ่งจะต้องมีวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้อง ตามวิถีทางไสยศาสตร์ ผู้ที่จับช้างได้เรียกว่าหมอช้าง เครื่องมือที่ใช้ในการจับช้างป่ามีหลายชนิด ได้แก่ เชือกบาศหรือเชือกปะกำ ไม้คันทวน ทามคอ สายถ้ำโง ทวย รัศประโคน และหางกระแฉง <p>- เชือกบาศ ทำจากหนังควาย พื้นเป็นเกลียว 3</p>	<p>- ระบบความสัมพันธ์ในเชิงลบ คือการบังคับช้างให้ทำงานเพื่อตอบสนองความต้องการของเจ้าของช้าง การทารุณกรรมช้างในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อบังคับให้ช้างเชื่อฟัง และทำงานให้เจ้าของช้างตามที่เจ้าของช้างต้องการ</p>

ตาราง 20 (ต่อ)

ความสัมพันธเชิงบวก	ความสัมพันธเชิงลบ
<p>เกลิยว เหนียวและทนทานมาก ต้องใช้เชือกยาวมาก เมื่อคล้องช้างป่าได้ต้องปล่อยให้ช้างวิ่งคืบเชือก หมอช้างต้องเอาปลายเชือกอีกข้างหนึ่งผูกไว้กับต้นไม้</p> <ul style="list-style-type: none"> - ไม้คันทามและบ่วงบาศ มีขนาดโตกว่าเท้าช้างเล็กน้อย ชโลมน้ำมันให้หนังนุ่ม เพื่อใช้คล้องเท้าช้างได้โดยสะดวก - ทามคอ เป็นเชือกหนัง มีลักษณะและขนาดเดียวกับเชือกปะกำ แต่ตามช่องเชือกมีไม้เชื่อมเป็นหนามติดไว้ด้วย ทามคอทำเป็นเงื่อนเงื่อนได้สำหรับผูกคอช้างป่า ทำให้ช้างหยุดคืบ ถ้าช้างคืบมากเชือกจะยิ่งรัดแน่น - สายลำโง คือเชือกถ่วงช้าง ทำด้วยหนัง ปลายข้างหนึ่งต่อจากเชือกทามคอ อีกด้านหนึ่งผูกกับต้นไม้ - ทวย เป็นห่วงเล็ก ใช้ผูกกับสายลำโงป้องกันมิให้เชือกรัดตัวช้างแน่นเกินไป - รัศประโคน เป็นเชือกรัดท้องช้างเพื่อให้แห้งคืดแน่นกับหลังช้าง เวลาเดินทางไปคล้องช้าง สะดวกในการติดตามช้าง - หางกระแจะ เป็นเชือกหนังผูกกับรัศ ประ โคน ความยาวใช้จับยึดไว้เวลาคล้องช้าง มิให้ตกจากหลังช้าง <p>ฤดูกาลโพนช้าง ทำได้ปีละ 3 ครั้ง คือระหว่างเดือนพฤษภาคม กรกฎาคม และพฤศจิกายน เป็นช่วงคั้นฤดูฝนและปลายฤดูฝน ก่อนจะยกขบวนไปโพนช้างต้องทำพิธียกหมอก่อน คุรบาเผ่าจะเป็นผู้อำนวยการในพิธี พิธี ยกหมอมิ่วัดอุประสงค์เพื่อบูชาครูผู้ศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย เพื่อให้มีความชำนาญในการคล้องช้างให้ได้ช้างป่าที่ดี ให้มีโชคลาภ และจะไม่ทำร้ายช้างโดยการยิง</p> <p>ในอดีตนั้น คนในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ที่มีบทบาทในการคล้องช้าง มาจากบ้านหนองคูตำบลหนองคู</p>	

ตาราง 20 (ต่อ)

ความสัมพันธเชิงบวก	ความสัมพันธเชิงลบ
<p>อำเภอลำปางยามาศ มีชื่อว่า นายถึง เกดชชา ซึ่งเป็นลูกชายของคุณตาจีน เกดชชา เป็นผู้ที่มีความชำนาญในการคล้องช้างป่าเพื่อนำช้างมาใช้ประโยชน์ในการชักลากไม้ออกจากป่า และเพื่อครอบครองช้างเสริมบารมี</p> <p>3. ด้านการใช้ช้างในพิธีกรรมต่าง ๆ ที่มีความสำคัญทางศาสนา เช่น การบวชนาค การแห่นาค จะใช้ช้างในกิจกรรมวันสำคัญ ช้างจะเดินนำขบวน และจะมีคนคอยติดตาม เดินร่วมกันกับช้างเพื่อแห่นาคเข้าโบสถ์ มีการตกแต่งช้างให้สวยงาม และคนในสมัยก่อนเชื่อว่า หากใครมีช้างไว้ในครอบครอง ถือว่าเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือ เป็นที่เคารพศรัทธาของคนทั่วไป เมื่อเปรียบเทียบกับสังคมในปัจจุบัน ก็เหมือนกับคนที่มีรถขี่ เหน่รถเก๋ง รถกระบะ ซึ่งเป็นการบ่งบอกถึงฐานะของคน</p> <p>ดังนั้นในสมัยก่อน จึงมีผู้คนแสวงหา และอยากได้ช้างมาครอบครอง เพื่อออกฐานะ และสร้างบารมีให้แก่คน และครอบครัว</p> <p>(อาฉัต เสกรัมย์, อยู่ เชียงกระโทก และ สุนทร บุญประสพ. สัมภาษณ์ : 2552)</p>	

1.2 ระบบความสัมพันธระหว่างช้างกับคนในปัจจุบัน

ตาราง 21 ระบบความสัมพันธระหว่างช้างกับคนในปัจจุบันทั้งเชิงบวกและเชิงลบ

ความสัมพันธเชิงบวก	ความสัมพันธเชิงลบ
<p>- เป็นความสัมพันธในด้านความรู้ตักที่มีต่อช้าง คนในพื้นที่ป่าคงใหญ่ส่วนใหญ่ มีความรู้ตักต่อช้างในด้านบวกมากกว่าด้านลบ เพราะถือว่าช้างเป็นสัตว์ที่คู่บารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและพระราชินี และมีความเชื่อว่าเป็นช้างของ</p>	<p>- คือความขัดแย้งระหว่างคนกับช้าง เนื่องจากพื้นที่ป่าลดลง ช้างถูกแย่งพื้นที่ ทั้งที่อยู่อาศัยและที่หากินของช้าง สภาพป่าเปลี่ยนแปลงจากป่าธรรมชาติเป็นป่าคาถิปคัส กิจกรรมการใช้ประโยชน์ของคนที่ไม่ยั่งยืน ที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ป่า และเกิดอันตรายต่อช้าง</p>

ตาราง 21 (ต่อ)

ความสัมพันธ์เชิงบวก	ความสัมพันธ์เชิงลบ
<p>พระเทพรัตนราชสุตา สยามบรมราชกุมารี ที่นำมาปล่อยเพื่อให้ช้างสามารถอยู่ในป่าธรรมชาติได้ คนในพื้นที่จึงพยายามไม่ทำร้ายช้าง รักและผูกพันกับช้าง (สุนทร บุญประสพ. สัมภาษณ์ : 2552)</p>	<p>ป่า ส่งผลกระทบบท 2 ลักษณะ ได้แก่ คนได้รับผลกระทบจากช้าง และช้างได้รับผลกระทบจากคน</p> <p>1. กรณีคนได้รับผลกระทบจากช้าง ได้แก่</p> <p>1.1 ช้างป่าออกมากินอาหารพืชไร่ของราษฎร ซึ่ง ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด มันสำปะหลัง ถั่วฝักยาว อ้อย เกิดความเสียหายแก่พืชไร่ของราษฎรจำนวน 15 หมู่บ้าน บริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคงใหญ่</p> <p>1.2 ช้างป่าทำลายบ้านเรือนของราษฎรในพื้นที่ตำบลลำนางรอง เช่น พังบ้าน โคนคั้นไม้บริเวณบ้านเคะข้าวของเสียหาย เช่น ฉาน ชาม กระเบื้อง ตะกร้า ตะกร้อถังคันไม้เส้น ตะขอยเส้น ตะโองน้ำแตก พังหลังคากระท่อมเพื่อกินข้าวเปลือกที่ใส่ถุงกระสอบไว้ พังโรงสีข้าวเพื่อเข้าไปกินข้าวเปลือกในโรงสี</p> <p>1.3 ช้างทำร้ายคน ในพื้นที่ตำบลลำนางรองมี ผู้เสียชีวิตจากช้างทำร้าย จำนวน 2 คน ได้แก่คนบ้านหนองบอน และบ้านโคกเพชร คนบ้านหนองบอนหนีช้างป่าไม่ทัน เพราะเข้าไปในพื้นที่ป่าเพื่อหาปลา แต่เจอช้างป่าแล้ววิ่งหนี แต่วิ่งไม่ทันถูกช้างเหยียบตาย คนที่สองอยู่บ้านโคกเพชร พุคไม่คิดเกี่ยวกับช้าง พอคกกลางคืนไปนอนเฝ้าไร่อยู่ที่กองฟาง ช้างป่ากระทุบเสียชีวิต</p> <p>1.4 คนได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตจากการขับรถชนช้างป่าที่ข้ามถนนเพื่อออกมาหากินในเวลากลางคืน</p> <p>2. กรณีช้างป่าได้รับผลกระทบจากคน ได้แก่</p> <p>2.1 ช้างถูกยิงได้รับบาดเจ็บ และล้ม ช้างป่าในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคงใหญ่ได้รับผลกระทบจากคนและล้มเป็นจำนวน 6 ตัว ตั้งแต่ปี 2537-ปัจจุบัน ส่วนใหญ่ผู้ที่ยิงช้างตายจะเป็นกลุ่มนายทุนในพื้นที่ที่มีอิทธิพล และมีอาวุธปืนที่ร้ายแรง ส่วนชาวบ้านธรรมดาจะยิงปืนขู่ เนื่องจากกลัวว่าช้างจะได้รับบาดเจ็บ คือจะพยายามไม่ทำร้ายช้าง เพราะเห็นว่าช้างเป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมือง และมีคุณค่าต่อบ้านเมือง</p>

ตาราง 21 (ต่อ)

ความสัมพันธ์เชิงบวก	ความสัมพันธ์เชิงลบ
	<p>2.2 ช้างกินอาหารพืชไร่ที่เจือปนสารพิษ ทำให้ช้างล้ม</p> <p>2.3 ช้างได้รับบาดเจ็บจากการตกหลุมขนาดใหญ่ของบริษัทเอกชนขุดไว้เพื่อกักเก็บน้ำหล่อเลี้ยงพืชเศรษฐกิจขนาดกว้าง 150-300 เซนติเมตร ลึก 30-300 เซนติเมตร</p> <p>2.4 ช้างได้รับบาดเจ็บจากการถูกรถชน ซึ่งส่วนใหญ่ช้างจะข้ามถนนในเวลากลางวัน เพื่อออกหากิน ในระหว่างที่ข้ามถนน จะมีรถสวนทางไปมา คนขับรถมองไม่เห็นช้าง เนื่องจากช้างมีลำตัวสีดำซึ่งกลมกลืนกับเวลาในตอนกลางวัน</p> <p>2.5 ช้างได้รับอันตรายจากการค้ำน้ำที่เจือปนสารพิษ เกิดจากสารเคมีฆ่าหญ้าในแปลงสวนป่ายูคา ธิปคัส</p> <p>2.6 ช้างถูกไฟฟ้าแรงสูงช็อต เพราะคนใช้ไฟฟ้าแรงสูงในการป้องกันมิให้ช้างเข้าไปกินอาหารพืชไร่ที่ปลูกไว้ ซึ่งรั้วที่มีไฟฟ้าแรงสูงจะเป็นของนายทุนในพื้นที่</p>

2. ระบบความสัมพันธ์ระหว่าง คน กับป่า

2.1 ระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับป่าในอดีต

ตาราง 22 ระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับป่าในอดีตทั้งเชิงบวกและเชิงลบ

ความสัมพันธ์เชิงบวก	ความสัมพันธ์เชิงลบ
<p>- ระบบความสัมพันธ์เชิงบวก มี 3 ลักษณะ ได้แก่</p> <p>1. การใช้ประโยชน์จากป่าในลักษณะการเกื้อกูลและพึ่งพิงธรรมชาติ คือผลผลิตที่เกิดขึ้นจากป่า เป็นผลผลิตส่วนเกิน เช่น เห็ด ศักขนิคต่างๆ ผลไม้ จะมี การนำมาใช้เพื่อประโยชน์ในการยังชีพ ใช้อย่างพอเพียง และวางแผนการใช้ประโยชน์ในอนาคต ลักษณะการใช้ประโยชน์จากป่าแบ่งเป็น 6 ประเภท คือ</p>	<p>ระบบความสัมพันธ์เชิงลบ มีดังนี้</p> <p>1. การบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อขยายที่ดินทำกินของราษฎรในและนอกพื้นที่</p> <p>2. การอพยพของราษฎรนอกพื้นที่เข้าสู่เขตป่าเพื่อบุกเบิกที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินในพื้นที่ป่า</p> <p>3. การตัดถอบค้ำไม้ทำลายป่าของกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มอิทธิพลในพื้นที่ กลุ่มนักการเมือง ข้าราชการบางคน ชาวบ้านทั้งในและนอกพื้นที่</p>

ตาราง 22 (ต่อ)

ความสัมพันธฺ์เชิงบวก	ความสัมพันธฺ์เชิงลบ
<p>1.1 ประเภทผัก ได้แก่ ผักเม็ก ผักหวาน ดอกกระเจียว ดอกคิน กระบุก ผักขมแยง ผักกะทือ ผักคิ้ว ผักฮีนูน ผักฮือทอน สะคอป่า ผักกระดังง์ หน่อไม้ป่า ผักลิ้นฟ้า</p> <p>1.2 ประเภทเห็ด ได้แก่ เห็ดน้ำหมาก เห็ดโคน</p> <p>1.3 ประเภทมัน ได้แก่ มันนก มันเทียน มันน้ำ มันคำ</p> <p>1.4 ประเภทผลไม้ ได้แก่ ตะโกป่า มะไฟ หงอนไก่ ค้างคาว กกล้วยน้อย จะบก มะม่วงป่า จิวป่า ลูกหว้า นมวัว นมแมว พันโคน บักมีพ่วน นางคำ บักเค็ง บักคะนิง ทะฮิง ตะขบป่า ตะขบบ้าน</p> <p>1.5 ประเภทหิน เป็นไม้เล็ก ๆ ที่อยู่ในป่า นำมาใช้ประโยชน์ในการหุงหาอาหาร</p> <p>1.6 ประเภทยาสมุนไพร เช่น กระวาน เปล้าน้ำเงิน พญารากคำ นางถ้ำควน เครื่องเห่า น้ำกระต๊อบโรง อ้อยสามสวน กระบือ 7 ตัว กำแพง 7 ชั้น เป็นต้น</p> <p>2. ระบบความเชื่อเกี่ยวกับผีนางเทวดา นางไม้ เชื่อว่าป่ามีเทวดารักษา และจะใช้ประโยชน์จากป่าเท่าที่จำเป็น เมื่อจะใช้ประโยชน์จากป่าจะมีการขออนุญาต โดยการบนบานศาลกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในป่า ถึงวัตถุประสงค์ในการเข้าป่าแต่ละครั้ง</p> <p>3. มีกิจกรรมการก่อตั้งกลุ่มเพื่อการอนุรักษ์ป่าอนุรักษ์น้ำ เช่น กลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำลำธารรอง กลุ่มราษฎรอาสาพิทักษ์ป่า กิจกรรมการก่อตั้งกลุ่มดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและการแก้ไขปัญหเกี่ยวกับที่ดินทำกิน เนื่องจากองค์กรชาวบ้านในพื้นที่มองเห็นปัญหาเกี่ยวกับการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า การบุกรุกแผ้วถางป่าเพื่อขยายที่ดินทำกินของคนทั้งในและนอกพื้นที่ กิจกรรมการเข้าพื้นที่ป่า</p>	<p>4. การสัมปทานป่า</p> <p>5. การเข้าพื้นที่ป่าเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ</p> <p>6. การคัดถนนเข้าสู่พื้นที่ป่า เพื่อลำเลียงไม้เศรษฐกิจออกจากป่า</p> <p>(สงวน จันทร์สุวรรณ์, สงกา, ยอดสังวาลย์ .สัมภาษณ์ : 2552)</p>

ตาราง 22 (ต่อ)

ความสัมพันธฺ์เชิงบวก	ความสัมพันธฺ์เชิงลบ
ซึ่งเป็นผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของราษฎรในอำเภอ โนนดินแดง ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของช้าง การเดินทางกินของช้าง เป็นเหตุให้ช้างป่าออกมาหากิน อาหารนอกป่า จึงเกิดการก่อตั้งกลุ่มเพื่อการแลกเปลี่ยน ประสพการณ์ การแก้ไขปัญหาก็เกี่ยวกับที่กินทำกิน การเรียกร้องในด้านสิทธิการบริหารจัดการทรัพยากร (สงวน จันทร์สุรย์, สงกา ยอดสังวาลย์ . สัมภาษณ์: 2552)	

2.2 ระบบความสัมพันธฺ์ระหว่างคนกับป่าในปัจจุบัน

ตาราง 23 ระบบระบบความสัมพันธฺ์ระหว่างคนกับป่าในปัจจุบันทั้งเชิงบวกและเชิงลบ

ความสัมพันธฺ์เชิงบวก	ความสัมพันธฺ์เชิงลบ
<p>-ระบบความสัมพันธฺ์เชิงบวกระหว่างคนกับป่าในปัจจุบัน พบว่า มีความสัมพันธฺ์กับป่า 2 ลักษณะ ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การใช้ประโยชน์จากป่าในลักษณะการเกื้อกูล และพึ่งพิงธรรมชาติ คือ ผลผลิตที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นผลผลิตส่วนเกิน เช่น เห็ด ผักชนิดต่าง ๆ ผลไม้ ฯลฯ จะมีการนำมาใช้เพื่อประโยชน์ในการยังชีพ ใช้อย่างพอเพียง และวางแผนถึงการใช้ประโยชน์ในอนาคต ลักษณะการใช้ประโยชน์จากป่าสามารถแบ่งประเภทการใช้ประโยชน์ได้ ดังนี้ <ol style="list-style-type: none"> 1.1 ประเภทผัก ได้แก่ ผักเม็ก ผักหวาน ดอกกระเจียว ดอกดิน กระบุง ผักขแยง ผักกะทือ ผักคิ้ว ผักอีหนู ผักอีทอน สะตอป่า ผักกระสัง หน่อไม้ป่า ผักลิ้นฟ้า 1.2 ประเภทเห็ด ได้แก่ เห็ดน้ำหมาก เห็ดโคน 1.3 ประเภทหัวมัน ได้แก่ มันนง มันเทียน มันน้ำ มันคำ 	<p>-ระบบความสัมพันธฺ์ระหว่างคนกับป่าเชิงลบ พบว่า มีความสัมพันธฺ์กันเช่นเดียวกับความสัมพันธฺ์ในอดีต ดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อขยายที่กินทำกินของราษฎรในพื้นที่ 2. การอพยพของราษฎรนอกพื้นที่เข้าสู่เขตป่าเพื่อบุกเบิกที่อยู่อาศัยและที่กินทำกินในพื้นที่ป่า 3. การลักลอบตัดไม้ทำลายป่าของกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มอิทธิพลในพื้นที่ กลุ่มนักการเมือง ข้าราชการบางคน ชาวบ้านทั้งในและนอกพื้นที่ 4. การเข้าพื้นที่ป่าเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจ 5. การคัดค้านเข้าสู่พื้นที่ป่า เพื่อดำเนินไม้เศรษฐกิจออกจากป่า (สงวน จันทร์สุรย์, สงกา ยอดสังวาลย์ . สัมภาษณ์ : 2552)

ตาราง 23 (ต่อ)

ความสัมพันธเชิงบวก	ความสัมพันธเชิงลบ
<p>1.4 ประเภทผลไม้ ได้แก่ ตะโกป่า มะไฟ หงอนไก่ ค้างคาว กล้วยน้อย จะบก มะม่วงป่า จี๊ป่า ลูกหว้า นมวัว นมแมว พันโคน บักผีผ่วน นางคำ บักเค็ง บักคะนิง ทะอึง ตะขบป่า ตะขบบ้าน</p> <p>1.5 ประเภทพืช เป็นไม้เถาๆ ที่อยู่ในป่า นำมาใช้ประโยชน์ในการหุงหาอาหาร</p> <p>1.6 ประเภทสมุนไพร เช่น กระวาน เปล้าน้ำเงิน พญารากคำ นางลำควน เครื่องเห่า มีกระทืบโรง อ้อยสามสวน กระบือ 7 ตัว กำแพง 7 ชั้น เป็นต้น</p> <p>2. มีกิจกรรมการก่อตั้งกลุ่มเพิ่มขึ้นเพื่อการอนุรักษ์ป่า อนุรักษ์น้ำ เช่น กลุ่มธนาคารต้นไม้ กลุ่มอนุรักษ์ช้าง กลุ่มเตี๊ยกป่า กลุ่มรักนก กิจกรรมการก่อตั้งกลุ่มดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและการรวมกลุ่มเพื่อการแก้ไขปัญหา เนื่องจากองค์กรชาวบ้านในพื้นที่มองเห็นปัญหาเกี่ยวกับการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า การบุกรุกแผ้วถางป่าเพื่อขยายที่ดินทำกินของคนทั้งในและนอกพื้นที่ และมองเห็นประโยชน์ในการอนุรักษ์ป่า อนุรักษ์แหล่งต้นน้ำลำธาร ซึ่งมีสาเหตุสำคัญมาจากสภาพปัญหาป่าไม้ธรรมชาติถูกบุกรุกทำลาย ปัญหาเกี่ยวกับการเข้าพื้นที่ป่าของบริษัทเอกชนที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของป่า</p> <p>ลักษณะความสัมพันธในด้านการใช้ประโยชน์จากป่าจะมีลักษณะเช่นเดียวกับความสัมพันธในอดีต แต่ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศของป่าเปลี่ยนแปลงไปจากป่าที่เศรษฐกิจสมบูรณ์ กลายเป็นป่าที่มีความแห้งแล้งจากกิจกรรมการเข้าพื้นที่ป่าของบริษัทเอกชน และกิจกรรมของคนในพื้นที่ป่าที่</p>	

ตาราง 23 (ต่อ)

ความสัมพันธเชิงบวก	ความสัมพันธเชิงลบ
<p>หลากหลายรูปแบบ ปริมาณของพืชผัก และอาหารตามธรรมชาติลดลง การใช้ประโยชน์จากป่าในลักษณะการเกิดลดลง</p> <p>ระบบความเชื่อเกี่ยวกับศิศาจเทวดา นางไม้และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในป่าลดลง และมีระบบความเชื่อด้านวิทยาศาสตร์เข้ามาทดแทน ที่เชื่อว่า ต้นไม้เป็นพืชเศรษฐกิจ ไม่มีนางไม้หรือเทวดาศักดิ์อยู่ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ป่าลดลงอย่างรวดเร็ว (สงวน จันทรสุรีย์ สุข ป่าศรี, หมื่น สิริสุข, ทองมอญ หัวหาญ, อยู่ เพ็ชระโทก . สัมภาษณ์ : 2552)</p>	

3. ระบบความสัมพันธระหว่าง ช้าง กับป่า

3.1 ระบบความสัมพันธระหว่างช้างกับป่าในอดีต

ตาราง 24 ระบบความสัมพันธระหว่างช้างกับป่าในอดีตทั้งเชิงบวกและเชิงลบ

ความสัมพันธเชิงบวก	ความสัมพันธเชิงลบ
<p>ระบบความสัมพันธระหว่างช้างกับป่าเชิงบวก พบว่า - ช้างป่ามีความสำคัญต่อระบบพื้นที่ป่า ช้างจะกินใบไม้ เถาวัลย์ เปลือกไม้ บางครั้งล้มต้นไม้เพื่อกินเป็นอาหารเป็นการเปิดให้แสงลงมาในพื้นที่ป่า ทำให้ต้นไม้เล็ก ๆ เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากเพราะได้รับแสงแดดที่ช้างเปิดทางให้ เวลาที่ช้างเดินหากินในป่าจะ โน้มกิ่งไม้ลงมากิน ผลไม้ที่ร่วงหล่นจะเป็นอาหารของสัตว์ป่าที่มีขนาดเล็กกว่า มูลของช้างที่อยู่ในป่าจะเป็นสารอาหารให้แก่ต้นไม้ พืชพันธุ์นานาชนิด เป็นที่รองรับเมล็ดพันธุ์พืชที่เกิดใหม่ มูลช้างที่มีเมล็ดพันธุ์พืชจะเคี้ยวเป็นต้นไม้ต่อไป</p> <p>(สงวน จันทรสุรีย์, อภิชาติ แก้วจันทร์สุนทร บุญประสพ. สัมภาษณ์ : 2552)</p>	

3.2 ระบบความสัมพันธ์ระหว่างช้างกับป่าในปัจจุบัน

ตาราง 25 ระบบความสัมพันธ์ระหว่างช้างกับป่าในปัจจุบันทั้งเชิงบวกและเชิงลบ

ความสัมพันธ์เชิงบวก	ความสัมพันธ์เชิงลบ
<p>-ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างช้างกับป่าเช่นเดียวกับกับอดีต ระบบความสัมพันธ์ระหว่างช้างกับป่าในปัจจุบันเป็นระบบความสัมพันธ์ในเชิงบวกเช่นเดียวกับอดีต คือช้างจะมีความสำคัญสูงสุดต่อระบบนิเวศป่าเขตร้อน และช่วยสร้างความสมดุลให้แก่ผืนป่า ช่วยเพิ่มปริมาณพืชพันธุ์ในป่า และช้าง เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศป่า แต่ปัจจัยด้านป่ามีการเปลี่ยนแปลง คือ ป่าลดลง ซึ่งมีสาเหตุมาจากหลายปัจจัยด้วยกัน เช่น การบุกรุกแผ้วถางพื้นที่ป่าเพื่อขยายพื้นที่ทำกิน การลักลอบตัดไม้และล่าสัตว์ป่าของกลุ่มคนต่าง ๆ เช่น นายทุนในพื้นที่ ข้าราชการบางคน กลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง และชาวบ้านทั้งในและนอกพื้นที่</p> <p>ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างช้างกับป่าลดลง และกลับมามีความสัมพันธ์กับป่าใหม่ที่ไม่ใช่ป่าธรรมชาติ คือ ป่าอุตสาหกรรม ในลักษณะที่เป็นปัญหาต่อการดำรงชีวิตของช้างป่า เนื่องจากสภาพป่าแต่เดิมเป็นป่าธรรมชาติที่มีอาหารสำหรับช้างอย่างอุดมสมบูรณ์ มีดินโป่งที่เป็นสารอาหารที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของช้าง มีแหล่งน้ำธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ปัจจัยดังกล่าวเกิดการเปลี่ยนแปลง แหล่งน้ำ แหล่งอาหารพื้นที่สำหรับช้าง ดินโป่ง ถูกแย่งชิงจากคนและป่าเปลี่ยนไป คือ ป่าลดลง ป่าใหม่ที่ไม้ค้ำยันและไม้เกิดประโยชน์ต่อระบบนิเวศของป่า ไม่เกิดประโยชน์ต่อช้าง และเป็นอันตรายต่อชีวิตของช้าง. (จินดา ทองทา, สงกา ยอศสังวาลย์, อภิชาติ แก้วจันทร์, สัมภาษณ์ : 2552)</p>	

จากตาราง 20-25 สามารถสรุประบบความสัมพันธ์ระหว่าง ช้าง คน ป่า ในอดีตและปัจจุบันทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ดังนี้

1. ระบบความสัมพันธ์ระหว่างช้างกับคน

1.1 ระบบความสัมพันธ์ระหว่างช้างกับคนในอดีต พบว่า เป็นระบบความสัมพันธ์ทั้งเชิงบวกและลบ ความสัมพันธ์ในเชิงบวกเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2467 มีความสัมพันธ์ 3 ลักษณะ คือ

1. การใช้ประโยชน์จากช้างในการชักลากไม้ซุงออกจากป่าเพื่อการค้า
2. ด้านพิธีกรรมในการคล้องช้างออกจากป่า เพื่อนำมาใช้ประโยชน์และฝึกให้เชื่องเพื่อประโยชน์ในการใช้งานและขาย มีวิธีการที่ต้องทำตามหลักไสยศาสตร์ เครื่องมือที่ใช้จับช้างในป่าคงใหญ่ได้แก่ เชือกปะกำ ไม้คันจาม ทามคอ สายลำโพง ทวย รัศประโคน หางกระแจะ ฤดูกาลที่นิยมโพนช้าง คือช่วงต้นฤดูฝน และปลายฤดูฝน เดือนที่นิยมโพนช้างได้แก่ เดือนพฤษภาคม กรกฎาคม และพฤศจิกายน
3. เพื่อประโยชน์ในงานพิธีสำคัญทางศาสนา เช่น พิธีบวชนาค การแห่หน้าค้ำโขน คนในสมัยก่อนมีความเชื่อว่าช้างเป็นสัตว์ที่มีบุญบารมีสูง ใครที่ได้ครอบครองช้างถือว่าเป็นผู้ที่มีบารมี เช่นเดียวกับช้าง มีคนนับหน้าถือตา และบ่งบอกถึงฐานะที่ร่ำรวย ดังนั้นคนในสมัยก่อนจึงต้องการช้างมาไว้ในครอบครองเพื่อการชักลากไม้ เพื่อพิธีกรรมทางศาสนา และเพื่อเสริมบารมีของตนเอง และครอบครัว ความสัมพันธ์ในเชิงลบ คือการบังคับช้าง การฝึกช้างให้เชื่องเพื่อทำงานให้คน ซึ่งระยะต่อมาเมื่อช้างเคยชินและสามารถใช้ประโยชน์ได้ ความสัมพันธ์ในเชิงลบก็จะค่อย ๆ เป็นความผูกพันระหว่าง คนกับช้าง

1.2 ระบบความสัมพันธ์ระหว่างช้างกับคนในปัจจุบัน พบว่า เป็นระบบความสัมพันธ์ทั้งเชิงบวกและลบ ความสัมพันธ์ในเชิงบวก เป็นความสัมพันธ์ในด้านความรู้สึกที่มีต่อช้าง คนในพื้นที่ป่าคงใหญ่ส่วนใหญ่ มีความรู้สึกต่อช้างในด้านบวกมากกว่าด้านลบ เพราะถือว่าช้างเป็นสัตว์ที่คู่บารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและพระราชินี มีความเชื่อว่าช้างในป่าคงใหญ่เป็นช้างของพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่นำมาปล่อยให้ช้างสามารถอยู่ในป่าธรรมชาติได้ คนในพื้นที่จึงพยายามไม่ทำร้ายช้าง รักและผูกพันกับช้าง ระบบความสัมพันธ์ในเชิงลบ พบว่า เกิดความขัดแย้งระหว่างคนกับช้าง เนื่องจากพื้นที่ป่าคงใหญ่ลดลง ช้างถูกแย่งพื้นที่ ทั้งที่อยู่อาศัยและที่หากินของช้าง สภาพป่าเปลี่ยนแปลงจากป่าธรรมชาติเป็นป่ายูคาติปัดส กิจกรรมการใช้ประโยชน์ของคนที่ไม่ยั่งยืน ที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศป่า และเกิดอันตรายต่อช้างป่า ส่งผลกระทบต่อ 2 ลักษณะ ได้แก่ คนได้รับผลกระทบจากช้าง และช้างได้รับผลกระทบจากคน กรณีคนได้รับผลกระทบจากช้าง คือ ช้างป่าออกมากินอาหารพิษไร่ของราษฎร ซึ่งได้แก่ ข้าว ข้าวโพด มันสำปะหลัง ถั่วฝักยาว อ้อย ช้างป่าทำลายบ้านเรือนของราษฎรในพื้นที่เช่น

พังบ้าน โคนต้นไม้บริเวณบ้าน และข้าวของเสียหาย ช้างทำร้ายคน คนได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิต จากการขับรถยนต์ชนช้างป่าที่ข้ามถนนเพื่อออกมาหากินในเวลาากลางคืน กรณีช้างป่าได้รับผลกระทบจากคน ได้แก่ ช้างถูกยิงได้รับบาดเจ็บ และตาย ส่วนใหญ่ผู้ที่ยิงช้างตายจะเป็นกลุ่มนายทุนในพื้นที่ที่มีอิทธิพล และมีอาวุธปืนที่ร้ายแรง ส่วนชาวบ้านธรรมดาจะยิงปืนจู่ เนื่องจากกลัวว่าช้างจะได้รับบาดเจ็บ คือจะพยายามไม่ทำร้ายช้าง เพราะเห็นว่าช้างเป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมือง เป็นสัตว์คู่บารมีของพระมหากษัตริย์ ช้างกินอาหารพืชไร่ที่เจอบนตารพิน ทำให้ช้างตาย ช้างได้รับบาดเจ็บจากการตกหลุมขนาดใหญ่ที่บริษัทเอกชนขุดไว้เพื่อกักเก็บน้ำหล่อเลี้ยงพืชเศรษฐกิจ ช้างได้รับบาดเจ็บจากการถูกรถชน ซึ่งส่วนใหญ่ช้างจะข้ามถนนในเวลาากลางคืน เพื่อออกมาหากิน ในระหว่างที่ข้ามถนนจะมีรถสวนทางไปมา คนขับรถมองไม่เห็นช้าง เนื่องจากช้างมีสีดำสีก้ำซึ่งกลมกลืนกับเวลาในตอนกลางคือ ช้างถูกไฟฟ้าแรงสูงช็อตตาย เพราะคนใช้ไฟฟ้าแรงสูงในการป้องกันมิให้ช้างเข้าไปกินอาหารพืชไร่ที่ปลูกไว้ ซึ่งรั้วที่มีไฟฟ้าแรงสูงจะเป็นของนายทุนในพื้นที่

2. ระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับป่า

2.1 ระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับป่าในอดีต พบว่า

เป็นระบบความสัมพันธ์ทั้งเชิงบวกและลบ เชิงบวก มี 3 ลักษณะ ได้แก่

1. การใช้ประโยชน์จากป่าแบบเกื้อกูล ใช้ประโยชน์จากป่าในลักษณะการหาเห็ด หาของป่าผักชนิดต่าง ๆ มันนก มันเหียน ผลไม้ป่า ฟินสำหรับหุงต้มอาหาร ยาสมุนไพรชนิดต่าง ๆ ซึ่งเป็นการหาประโยชน์จากป่าเพื่อการดำรงชีวิต ใช้อย่างประหยัดและนึกถึงประโยชน์ในการใช้ในอนาคต
2. มีระบบความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีตางเทวดา นางไม้ เจ้าป่า เมื่อจะมีการใช้ประโยชน์จากป่าจะมีการเซ่นไหว้เจ้าป่าเจ้าเขา เพื่อเป็นการเคารพ และบอกกล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการใช้ไม้
3. มีกิจกรรมการก่อตั้งกลุ่มเพื่อการอนุรักษ์น้ำ อนุรักษ์ป่า เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ และเพื่อการรวมกลุ่มกันในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับป่าไม้และที่ดินทำกิน เพื่อเรียกร้องด้านสิทธิของชุมชนในการจัดการป่า ความสัมพันธ์ในเชิงลบ ได้แก่ การบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อขยายที่ดินทำกินของคนในและนอกพื้นที่ การบุกรุกป่าเพื่อที่อยู่อาศัย การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า การสัมปทานป่า การเช่าพื้นที่ป่า การตัดถนนเข้าสู่เขตป่า

2.2 ระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับป่าในปัจจุบัน พบว่า

เป็นระบบความสัมพันธ์ทั้งเชิงบวกและเชิงลบ เชิงบวก มี 2 ลักษณะ คือ 1. การใช้ประโยชน์จากป่าอย่างเกื้อกูล เช่น หาเห็ด หาผัก หาผลไม้ หาฟืนมาใช้ประโยชน์ในครัวเรือน และนึกถึงประโยชน์ที่จะได้จากป่าอย่างยั่งยืน ใช้อย่างประหยัดและเห็นคุณค่าของป่า 2. การก่อตั้งกลุ่มเพื่อการอนุรักษ์ป่าเพิ่มขึ้น เช่น กลุ่มอนุรักษ์ช้าง กลุ่มอนุรักษ์นก กลุ่มธนาคารต้นไม้ เพื่อกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขปัญหา

ส่วนที่ 3 การศึกษาผลกระทบที่ช้างป่าออกมากินอาหารพืชไร่ราษฎร

การศึกษาผลกระทบที่ช้างป่าออกมากินอาหารพืชไร่ของราษฎร เป็นการศึกษาข้อมูลด้านผลกระทบที่คนได้รับจากช้าง และช้างได้รับผลกระทบจากคน เป็นข้อมูลที่มีการศึกษาจากฐานข้อมูลเดิมที่มีอยู่ การศึกษาด้านผลกระทบที่ช้างป่าออกมากินอาหารพืชไร่ราษฎร ในส่วนที่ 3 แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 3 ข้อที่ 1 เป็นข้อมูลตัวอย่างผลกระทบระหว่างคนกับช้าง ที่เกิดจากการใช้พื้นที่ป่าอย่างไม่ยั่งยืน ส่วนที่ 3 ข้อที่ 2 เป็นตัวอย่างข้อมูลช้างป่าทำลายทรัพย์สินของราษฎร ในปี พ.ศ. 2537

ส่วนที่ 3 ข้อที่ 1 เป็นข้อมูลตัวอย่างผลกระทบระหว่างคนกับช้าง เป็นการศึกษาข้อมูลย้อนหลัง เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 เป็นตัวอย่างข้อมูลด้านหนังสือติดต่อกับราชการเกี่ยวกับผลกระทบที่คนได้รับจากช้างป่า และช้างป่าได้รับผลกระทบจากคน ดังตาราง 26 ตาราง 26 สรุปข้อมูลตัวอย่างผลกระทบระหว่างคนกับช้าง

วัน/เดือน/ปี	เรื่อง	สถานการณ์	ผลกระทบ
24 ม.ค. ปี พ.ศ. 2537	ช้างป่าเข้ามากิน อาหารพืชสวน	นายสุนทร บุญประสพ นายโชน มุ่งอ้อม กลาง นายจรูญ เลขสันเที๊ยะ และนายบุญจิต เลขสันเที๊ยะ ได้ออกไปดักจับช้างป่าที่ จะออกมาหากินพืชสวนประเภทกล้วย ที่ บ้านนางหวี กองแก้ม และนายวิรัตน์ ชุด ตระกูล ราษฎรบ้านโคกเพชร เวลา 20.00 นาฬิกา พบเห็นช้างป่า 3 ตัว เป็นช้างพ่อ แม่ ลูก ตัวแรกสูงใหญ่ ฮ้วน คำ หลังโค้ง มีงา 2 ข้างยาวประมาณ 120 เซนติเมตร ตัวที่สองคำ กว่าตัวแรกเล็กน้อย ตัวที่สามอายุประมาณ 5 ปี จะหากินในหมู่บ้านที่มีพืชสวนเป็นประจำ (ข้อมูลจากบันทึกประจำวัน นายสุนทร บุญ ประสพ)	พืชสวนที่คนปลูกไว้ได้รับ ความเสียหายจากช้างป่า

ตาราง 26 (ต่อ)

วัน/ เดือน/ ปี	เรื่อง	สถานการณ์	ผลกระทบ
27 พ.ย พ.ศ. 2537	ช้างป่าเข้ามากิน อาหารพืชไร่ ราษฎร	นายสุนทร บุญประสพ ได้รับแจ้งจากราษฎร บ้านหนองบอนว่า คืนวันที่ 23 พ.ย. ปี พ.ศ. 2537 พบช้างป่าเข้ามากินอาหารพืชไร่ ที่บ้าน หนองบอน และได้หลบเข้าไปในป่า เช้าวันที่ 24 พ.ย. ปี พ.ศ. 2537 นายสุนทร ได้ตามช้าง ป่าฝูงดังกล่าว เจอช้างกำลังกินมันสำปะหลัง บางส่วนนอนพักผ่อน นับได้จำนวน 12 ตัว มี ลูกเล็ก ๆ อายุไม่เกิน 2 ปี 2 ตัว อายุไม่เกิน 3 ปี 1 ตัว และช้างวัยรุ่น อายุไม่เกิน 6 ปี จำนวน 6 ตัว นอกนั้นเป็นช้างอายุประมาณ 10 ปีขึ้นไป สำหรับจำโคลงของช้าง เป็นตัวผู้ไม่มีงา (ข้อมูลจากบันทึกที่ระหว่างนายสุนทร บุญ ประสพ ผู้ใหญ่บ้าน โศกเพชร ส่งถึง ปลัดอำเภอประจำกิ่งอำเภอ โนนดินแดง)	ราษฎรได้รับความ เสียหายจากช้างป่ากิน อาหารพืชไร่
27 พ.ย พ.ศ. 2537	จากช้างป่าที่ถูก ยิงล้ม	ราษฎรบ้านหนองปรือ ตำบลทพรพร อำเภอ คาพระยา จังหวัดสระแก้ว ได้พบเห็นซาก ช้างป่าที่ถูกยิงตาย นายสุนทร บุญประสพ ผู้ใหญ่บ้าน โศกเพชร กิ่งอำเภอ โนนดินแดง ตำบลถ้ำนางรอง ได้เข้าไปตรวจสอบ ข้อเท็จจริง ผู้พบเห็นเหตุการณ์คือ นายบาง ไม่ทราบนามสกุล ได้ขนซากช้างที่ตายแล้ว เชือกกับไว้ที่บ้านคน นายสุนทร จึงได้นำจาก ช้างดังกล่าวไปมอบให้เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า คงใหญ่ (ข้อมูลจากบันทึกที่ระหว่างนายสุนทร บุญ ประสพ ผู้ใหญ่บ้าน โศกเพชร ส่งถึง ปลัดอำเภอประจำกิ่งอำเภอ โนนดินแดง)	ช้างป่าได้รับผลกระทบ จากคนทำร้าย ไม่ทราบ สาเหตุที่ชัดเจน

ตาราง 26 (ต่อ)

วัน/ เดือน/ ปี	เรื่อง	สถานการณ์	ผลกระทบ
27 พ.ย พ.ศ. 2537	ช้างป่าทำลาย ทรัพย์สินราษฎร	นายสุนทร บุญประสพ ได้รับแจ้งจากราษฎร ตำบลถ้ำนางรอง ว่ามีช้างป่าหนึ่งชโหลงลงมา กินอาหารพืชไร่ราษฎร ตำบลถ้ำนางรอง มี รายการ ดังนี้ 1. บ้านโคกเพชร จำนวน 23 ราย 2. บ้านคสองหิน จำนวน 6 ราย 3. บ้านหนองเสม็ด จำนวน 8 ราย 4. บ้านคลองโป่ง จำนวน 5 ราย 5. บ้านหนองบอน จำนวน 5 ราย พืชที่ช้างกินและเหยียบอ้า มีดังนี้ 1. ข้าว 2. ไม้คอง 3. กอกล้วย 4. อ้อย มันสำปะหลัง และอื่น ๆ (ข้อมูลจากบันทึกที่ระหว่างนายสุนทร บุญ ประสพ ผู้ใหญ่บ้านโคกเพชร ส่งถึง ปลัดอำเภอประจำกิ่งอำเภอ โนนดินแดง)	ชาวบ้านได้รับผลกระทบ พืชไร่ได้รับความเสียหาย จำนวน 5 หมู่บ้าน รวมผู้ ได้รับความเสียหาย 47 ราย
15 ธ.ค พ.ศ. 2537	ช้างป่าได้รับ บาดเจ็บ	นายสุนทร บุญประสพ พร้อมค้ำวนายบุญจิต เลขสันเทียะ ได้รับแจ้งจากราษฎรบ้านโคก เพชรว่า ได้ยินเสียงช้างร้องบริเวณป่าร้อยรู คาดว่าช้างคงได้รับบาดเจ็บ ในวันที่ 16 ธ.ค. นายสุนทร นายบุญจิต และเจ้าหน้าที่อำเภอ คือปลัดบันลือ บันรัมย์ ปลัดฝ่ายป้องกันกิ่ง อำเภอ โนนดินแดง ได้เข้าไปตรวจสอบ บริเวณที่ได้รับแจ้ง	ช้างป่าได้รับบาดเจ็บไม่ ทราบสาเหตุที่ชัดเจน

ตาราง 26 (ต่อ)

วัน/ เดือน/ ปี	เรื่อง	สถานการณ์	ผลกระทบ
		พบรอยช้างคืนและมีรอยเลือด เมื่อผู้สำรวจเดินเข้าไปใกล้เพื่อช่วยเหลือ แต่ช้างตกใจหนีเข้าป่าลึก ทีมสำรวจจึงเดินทางกลับเพราะใกล้ค่ำ (ข้อมูลจากบันทึกข้อความ ลงวันที่ 15 ธันวาคม 2537 ส่วนราชการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคงใหญ่)	
26 ธ.ค. พ.ศ. 2537	ราษฎรได้รับความเสียหายจากช้างกินอาหารพืชไร่	เวลาประมาณ 03.00 นาฬิกา นายสุนทร บุญประสพ พร้อมด้วยนายบุญซิด เลขสันเทียะ ได้ออกตระเวนดูความเสียหายของราษฎรบ้านโคกเพชร คามที่ราษฎรแจ้งไว้ พบช้างป่ากำลังกินข้าวราษฎร แล้วเดินมุ่งหน้าไปยังป่าหนองจวบบัว มีจำนวน 4 ตัวยืนเียบอยู่ห่างกันประมาณ 3-4 เมตร นายสุนทรดำรูปไว้เป็นบางตัว เนื่องจากสถานที่ดำรูปไม่อำนวย ขนาดความสูงของช้างสามตัวแรก 3 เมตรครึ่ง อีกหนึ่งตัวคาดว่าป็นจำฝูงสูง 4 เมตร เมื่อช้างจำฝูงเห็นก็วิ่งเข้าหาคน คิดว่าคนจะทำร้าย แต่ช้างวิ่งไม่ตรง คาดว่าช้างคงจะป่วย การติดตามช้างป่าครั้งนี้อันตรายมาก นายสุนทร พร้อมด้วยนายบุญซิด แทบเอาชีวิตไม่รอด (ข้อมูลจากบันทึกที่ระหว่างนายสุนทร บุญประสพ ผู้ใหญ่บ้านโคกเพชร ส่งถึงปลัดอำเภอประจำกิ่งอำเภอโนนดินแดง)	คนได้รับความเสียหายจากช้างเข้ามากินอาหารพืชไร่ และช้างก็ได้รับอันตรายจากคน ช้างมีอาการเดินโซเซเมื่อเข้ามาทำร้ายคน แต่ไม่ทราบสาเหตุที่แท้จริงว่าช้างบาดเจ็บเพราะอะไร

ตาราง 26 (ต่อ)

วัน/เดือน/ปี	เรื่อง	สถานการณ์	ผลกระทบ
26 ธ.ค. พ.ศ. 2537	ราษฎรได้รับความเสียหายจากช้างกินอาหารพืชไร่	นายท่า สุขเมือง อายุ 40 ปี บ้านเลขที่ 18 บ้านโคกเพชร ตำบลถ่านางรอง ได้แจ้งเหตุกรณีช้างป่าออกมากินอาหารพืชไร่ต่อเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคงใหญ่ จังหวัดบุรีรัมย์ ว่า เวลาประมาณ 02.00 นาฬิกา มีช้างป่าจำนวน 4 ตัวลงมาทำลายทรัพย์สิน ช้างเสียหายจำนวน 2 งาน เหตุเกิดที่พื้นที่ท้ายอ่างบ้านโคกเพชร จึงแจ้งมายังเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและหาทางช่วยเหลือต่อไป (ข้อมูลจากบันทึกระหว่างนายสุนทร บุญประสพ ผู้ใหญ่บ้านโคกเพชร ส่งถึงปลัดอำเภอประจำกิ่งอำเภอโนนดินแดง)	ราษฎรได้รับความเสียหายจากช้างกินข้าวเสียหายจำนวน 2 งาน
26 ธ.ค. พ.ศ. 2537	ราษฎรได้รับความเสียหายจากช้างกินอาหารพืชไร่	นางสมจิตร นาคนวน อายุ 24 ปี บ้านเลขที่ 64 บ้านโคกเพชร ตำบลถ่านางรอง ได้แจ้งเหตุกรณีช้างป่าออกมากินอาหารพืชไร่ต่อเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคงใหญ่ จังหวัดบุรีรัมย์ ว่า เวลาประมาณ 02.30 นาฬิกา มีช้างป่าจำนวน 4 ตัวลงกินข้าวเสียหายประมาณ 3 กระสอบเหตุเกิดที่พื้นที่ท้ายอ่างบ้านโคกเพชร จึงแจ้งมายังเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและหาทางช่วยเหลือต่อไป (ข้อมูลจากบันทึกข้อความ ระหว่างนายสุนทร บุญประสพ ถึง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคงใหญ่)	ราษฎรได้รับความเสียหายจากช้างกินข้าวเสียหายจำนวน 3 กระสอบ

ตาราง 26 (ต่อ)

วัน/เดือน/ปี	เรื่อง	สถานการณ์	ผลกระทบ
27 ธ.ค. พ.ศ. 2537	ช้างป่าได้รับ บาดเจ็บ	นายสุนทร บุญประสพ ได้รับแจ้งจากราษฎร บ้านโคกเพชร ว่าได้ยินเสียงช้างร้องครวญ ครางตลอดคืน นายสุนทร และเจ้าหน้าที่ อำเภอจึงได้เข้าไปตรวจสอบพบเพียงร่องรอย เลือดของช้าง และตำแหน่งที่ช้างล้มคืน มีมูล ช้างที่ปนเลือดอยู่บริเวณที่ช้างล้ม คาดว่าช้าง คงจะหนีชมซานเข้าป่า ทั้งรอยเลือดไว้ (ข้อมูลจากบันทึกระหว่างนายสุนทร บุญ ประสพ ผู้ใหญ่บ้าน โคกเพชร ส่งถึง ปลัดอำเภอประจำกิ่งอำเภอ โนนดินแดง)	ช้างป่าได้รับผลกระทบ จากคนไม่ทราบสาเหตุที่ ชัดเจน
20 ก.ย. พ.ศ. 2538	ช้างป่ากินอาหาร พืชไร่	นายถัน เกิดในหล้า อายุ 53 ปี บ้านเลขที่ 100 หมู่ 3 บ้านหนองเสม็ด ตำบลถ้ำนางรอง อำเภอโนนดินแดง แจ้งความเสียหายจากช้าง ป่าต่อผู้ใหญ่บ้านบ้าน โคกเพชร ว่า เวลา ประมาณ 22.00 นาฬิกา มีช้างป่าจำนวน 10 ตัว ได้เข้ามากินมันสำปะหลัง และเหยียบอ่า ทรัพย์สินของคน ได้รับ ความเสียหาย จำนวน 3 ไร่ (ข้อมูลจากบันทึกระหว่างนายสุนทร บุญ ประสพ ผู้ใหญ่บ้าน โคกเพชร ส่งถึง ปลัดอำเภอประจำกิ่งอำเภอ โนนดินแดง)	ราษฎรได้รับความเสียหาย จากช้างป่ากินมัน สำปะหลัง เสียหาย จำนวน 3 ไร่
20 ก.ย. พ.ศ. 2538	ช้างป่ากินอาหาร พืชไร่	นายอยู่ เพ็ญกระโทก อายุ 42 ปี บ้านเลขที่ 43 หมู่ที่ 13 บ้านหนองเสม็ด ตำบลถ้ำ นางรอง ได้แจ้งความเสียหายต่อผู้ใหญ่บ้าน บ้านโคกเพชร ว่า วันที่ 13 กันยายน ปี พ.ศ. 2538 เวลาประมาณ 22.00 นาฬิกา ช้างป่า จำนวน 10 ตัวเข้ามากินอาหารพืชไร่จำพวก ข้าวและข้าวโพด ได้รับความเสียหายอย่างละ 1 งาน (ข้อมูลจากบันทึกข้อความ ระหว่าง นายสุนทร บุญประสพ ถึง เซดริกาพันธุ์ สัตว์ป่าคงใหญ่)	ราษฎรได้รับความเสียหายจากช้างป่ากินข้าว และข้าวโพด จำนวน 2 งาน

จากตาราง 26 ข้อมูลตัวอย่างผลกระทบระหว่างคนกับช้าง เริ่มปี พ.ศ. 2537 เป็นข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับบันทึกข้อมูลระหว่างผู้ใหญ่บ้านบ้านโคกเพชร หมู่ที่ 2 ซึ่งได้แก่ นายสุนทร บุญประสพ ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้านสมัยนั้น ได้ทำเรื่องบันทึกถึงปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ โนนดินแดง และ บันทึกถึงหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคงใหญ่ เพื่อทำการช่วยเหลือราษฎรและช้างป่าที่ได้รับผลกระทบ เป็นการบันทึกข้อมูลจากคำร้องของผู้ที่พบเห็นเหตุการณ์ช้างป่าออกมากินอาหารพืชไร่ราษฎร และช้างป่าได้รับผลกระทบจากคน ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เพิ่มเติมข้อมูลด้านผลกระทบที่ช้างทำร้ายคน ซึ่งเป็นข้อมูลย้อนหลังก่อนปี พ.ศ. 2537 ปลายปี 2536 ช้างเริ่มออกมาทำร้ายคนในช่วงปลายปี คือ วันที่ 31 ธันวาคม ปี พ.ศ. 2536 ช้างป่าทำร้ายชาวบ้านเสียชีวิต 1 ราย ได้แก่ นายเต็ง ราชเสนา

วันที่ 1 มกราคม ปี พ.ศ. 2537 นายสุนทร บุญประสพ ได้รับแจ้งเหตุว่ามีคนถูกช้างทำร้ายร่างกายจนถึงแก่ความตาย เมื่อเวลาประมาณ 7.30 นาฬิกา ได้รับแจ้งจากนายบุญมี แก่นไรสง และนายสว่าง พรหมริศา ว่าคืนวันที่ 31 ธันวาคม ปี พ.ศ. 2536 เวลาประมาณ 02.00 นาฬิกา ได้มีช้างป่าประมาณ 9 ตัวเข้ามาหากินข้าวที่ลานของคน แต่พอช้างฝูงดังกล่าวเข้ามา และเห็นนายเต็ง ราชเสนา นอนอยู่ที่กองฟางท้ายอ่างเก็บน้ำบ้านโคกเพชร ช้างเข้าไปรัดคอกคองคิน และเหยียบบริเวณหน้าอก ทำให้นายเต็งถึงแก่ความตาย ก่อนหน้านั้นนายเต็งจะเข้าไปนอนบริเวณกองฟางในที่นาของคนเพื่อไปนวดข้าว และเฝ้าข้าวอยู่ในที่นาของคน ซึ่งอยู่ใกล้เคียงกับที่นาของนายบุญมี แก่นไรสง นายสุนทร บุญประสพ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า นายเต็ง ราชเสนา ได้พูดไม่ติดกับช้างก่อนที่จะเข้าไปนวดข้าวในคืนนั้น เพราะก่อนเข้าไปนอนในที่นาของคน นายเต็ง ได้ดื่มเหล้า และพูดทำทนายช้างว่า “จะนำหูช้างมาแลกหม้อ ถ้าช้างจะเข้ามากินข้าวในไร่นาของคน” ซึ่งนายเต็ง ราชเสนา เคยเข้าไปนอนที่กองฟางบ่อย ๆ เพื่อเฝ้าข้าวในลาน ไม่ให้ช้างมากิน และเคยเจอช้างมาหลายครั้ง แต่ครั้งล่าสุด นายเต็งพูดไม่ติดกับช้าง ทำให้ช้างฝูงดังกล่าวมีเจตนาทำร้ายร่างกายนายเต็ง โดยเดินตรงไปยังตัวนายเต็งที่นอนหลับอยู่ และรัดคอกคองคิน เหยียบบริเวณหน้าอก นายสุนทร บุญประสพ เป็นผู้ใหญ่บ้านที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับช้างป่ามาหลายปี เป็นผู้ที่คอยติดตามพฤติกรรมของช้างทุกระยะ เนื่องจากมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงเกี่ยวกับการติดตามช้างที่อยู่ในพื้นที่ป่าคงใหญ่ โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากทางจังหวัดบุรีรัมย์ ในการทำหน้าที่ติดตามพฤติกรรมช้าง และทำหน้าที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน กรณีนายเต็งที่ถึงแก่ความตาย นายสุนทร กล่าวว่า ช้างมีเจตนาทำร้ายนายเต็ง เพราะคำพูดที่ทำทนายช้างป่า ปกติเมื่อเวลาช้างมากินข้าวที่ลานของชาวบ้าน ช้างจะดูลาดเลาว่ามีคนอยู่หรือไม่ หรือถ้าคนนอนหลับจะยอมเข้ามาเจียบ ๆ มากินเฉพาะข้าวในลาน เมื่อคนรู้สึกตัว จะส่งเสียงตะโกน ช้างจะตกใจเดินเข้าป่า และชาวบ้านมีความเชื่อว่า ช้างสามารถรับรู้เรื่องราวที่คนพูดได้ ไม่ว่าจะเป็นการพูดในใจ หรือเป็นคำพูดที่เปล่งออกมาทางวาจา รู้ว่าคนมีเจตนาอย่างไรต่อช้าง และ

ข้างก็รู้ว่า การเข้ามากินข้าวในลานเป็นความผิด เพราะข้าวในลานเป็นข้าวที่ชาวบ้านจะเตรียมเก็บไว้ที่ทุ่งฉาง ไว้สำหรับกินภายในครอบครัวข้างจะไม่กินทั้งหมด แต่จะกินข้าวของชาวบ้านพออิ่ม และจะเดินกินไปเรื่อย ๆ จนอิ่ม และจะเข้าป่าพักผ่อนหลังจากกินอิ่มแล้ว

ดังนั้นในคืนเดียวกันที่ข้างออกมากินอาหาร ไม่ว่าจะกินข้าว ข้าวโพด พืชสวน พืชไร่อื่น ๆ ข้างจะกิน มีไร่ของชาวบ้านรายเดียว แต่จะกินพืชอาหารคิงกล่าวของชาวบ้านหลายรายด้วยกัน ทำให้นายสุนทร บุญประสพ ได้รู้เรื่องราว และบันทึกข้อมูลประจำวันตลอดปี พ.ศ. 2537 หลังปี พ.ศ. 2537 นายสุนทร บุญประสพ มิได้ทำหน้าที่ในการติดตามพฤติกรรมข้าง เนื่องจากปัญหาด้านงบประมาณ ข้อมูลด้านข้างป่าที่กินอาหารพืชไร่ราษฎรจึงไม่ต่อเนื่อง และไม่มีหน่วยงานใดรับผิดชอบโดยตรง

กรณีการเสียชีวิตของนายเส็ง ราชเสนา ได้รับความช่วยเหลือจากสงเคราะห์จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 28 มกราคม ปี พ.ศ. 2537 ด้วยงบประมาณจำนวน 20,000 บาทถ้วน และเหล่ากาชาด จังหวัดบุรีรัมย์ ได้นำเงิน ข้าวสาร อาหารแห้ง ช่วยเหลือครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ ปี พ.ศ. 2537 รายการช่วยเหลือ มีดังนี้ เงินสด 2,500 บาท, ผ้าห่มนวม 1 ผืน, ข้าวสาร 20 กิโลกรัม, ผักกาดกระป๋อง 10 กระป๋อง, เกลือ 1 มัด, ผ้าเช็ดตัว 1 ผืน, เตื่อผ้า 2 ชุด (สุนทร บุญประสพ. สัมภาษณ์ : 2553)

ข้อมูลตัวอย่างจากตาราง 26 ผลกระทบที่ข้างป่าออกมากินอาหารพืชไร่ราษฎร เกิดผลกระทบหลัก 3 ส่วน ได้แก่ ผลกระทบเชิงระบบนิเวศ ผลกระทบเชิงสังคม และผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สรุปผลกระทบที่ข้างป่าออกมากินอาหารพืชไร่ของราษฎรดังตาราง 27 ต่อไปนี้

ตาราง 27 สรุปผลกระทบที่ข้างป่าออกมากินอาหารพืชไร่ของราษฎร

ผลกระทบเชิงระบบนิเวศ	ผลกระทบด้านสังคม	ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ
- ระบบนิเวศของพื้นที่ป่าคงใหญ่ เป็นพื้นที่ติดต่อกันหลายจังหวัด และเป็นป่ารอยต่อที่กว้างใหญ่หลายจังหวัด เป็นป่าเขตร้อนที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ ข้างป่าในพื้นที่ป่าคงใหญ่จึงสามารถอยู่ในป่าได้ โดยธรรมชาติข้างจะเดินหากินเป็นรอบวงกลม ในระยะ 1 ปี ข้างจะมีเส้นทางเดินเป็นประจำ	- กรณีข้างป่าออกมากินอาหารพืชไร่ของราษฎรกลายเป็นปัญหาทางสังคมที่มีองค์กรต่าง ๆ ทางสังคมเข้ามาเกี่ยวข้อง เนื่องจากสภาพปัญหาข้างป่าในพื้นที่ยังไม่มีการใด ๆ รับผิดชอบอย่างชัดเจน ความเกี่ยวข้องระหว่างคนกับข้างมีความแตกต่างกันตามยุคสมัย สมัยก่อนที่ป่ายังมีความอุดมสมบูรณ์ ข้างอยู่	- ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ จะพบว่าพืชเศรษฐกิจหลักที่ได้รับ ความเสียหายกรณีข้างป่ากิน ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด มันสำปะหลัง ส่วนยางพาราข้างจะถอน และเหยียบช้ำทำลาย ส่วนพืชอื่น ๆ เช่น อ้อย กัญชง ไม้ มะเขือเทศ ก็ถูกข้างกิน

ตาราง 27 (ต่อ)

ผลกระทบเชิงระบบนิเวศ	ผลกระทบด้านสังคม	ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ
<p>และจะไม่เปลี่ยนเส้นทางเดิน กรณีที่พื้นที่ป่าคงใหญ่เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพป่าที่เคยอุดมสมบูรณ์กลายเป็นป่าเสื่อมสภาพจากกรณีการสัมปทานป่า ซึ่งเป็นสาเหตุหลักที่สำคัญทำให้สภาพป่าเปลี่ยนไปไม่ใหญ่ถูกสัมปทานออกจากป่าไม้เล็ก ๆ ที่หลงเหลืออยู่ถูกสัมปทานต่อโดยนำมาเผาถ่านขาย และต่อมามีการเข้าพื้นที่ป่าหลายหมื่นไร่เพื่อปลูกพืชโคเร็ว หรือปลูกถั่วลิพัคต์ ประกอบกับการบุกรุกพื้นที่ของราษฎรเพื่อขยายที่ดินทำกิน และกิจกรรมอื่น ๆ ของคนที่ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าแบบไม่ยั่งยืน ได้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศป่าอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ป่าเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว เกิดการใช้สารเคมีในพื้นที่ป่าเพื่อปราบวัชพืชบริเวณรอบคันคูถั่วลิพัคต์ ไปยังเขมและคลองธรรมชาติเขื่อนปนาพิช ซึ่งไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ รวมทั้งสัตว์ป่าอื่น ๆ อีกจำนวนมาก คินที่เคยอุดมสมบูรณ์ที่เคยมีน้ำพุคุดขึ้นจากคิน ปัจจุบันไม่มีให้เห็น สภาพคินแห้งแล้ง คินโป่งที่เคยมีกระจัดกระจายถูกทำลายโดยการไถปรับพื้นที่ กลายเป็นพื้นที่ราบเรียบสำหรับปลูกถั่วลิพัคต์และพืชเศรษฐกิจ ระบบนิเวศของป่าเปลี่ยนไป ประมาณ ปี พ.ศ. 2535 ช้างเริ่มออกจากพื้นที่ป่า</p>	<p>ในป่าและมีอาหารตามธรรมชาติที่เพียงพอและอุดมสมบูรณ์ และพื้นที่ป่ามีอาณาเขตที่กว้างขวาง มีความหลากหลายทางชีวภาพ และมีความโดดเด่นในด้านการอนุรักษ์ในระดับสากล เมื่อป่าเปลี่ยนแปลงอันมีผลสำคัญมาจากนโยบายของรัฐบาล ผลกระทบในเชิงสังคมจึงเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางทั้งต่อชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรและชีวิตของสัตว์ป่า โดยเฉพาะช้างป่าที่ได้รับผลกระทบอย่างชัดเจน เมื่อช้างออกจากป่าหากินตามเส้นทางที่ช้างเคยหากิน พื้นที่ที่ช้างเคยหากินก็เกิดการเปลี่ยนแปลง ปัจจุบันด้านป่าธรรมชาติเปลี่ยนแปลงเป็นสาเหตุหลักที่ช้างออกมาหากินอาหารพืชไร่ราษฎร ปัจจุบันด้านอาหารพืชไร่ที่ชาวบ้านปลูกขึ้นภายหลังที่ป่าเปลี่ยนแปลง เป็นปัจจัยรองที่เป็นแรงจูงใจให้ช้างออกจากป่ามากขึ้น ผลกระทบในเชิงสังคมเกิดขึ้นในสุคที่ป่าเปลี่ยนแปลง ช้างกับคนมีความสัมพันธ์กันมากขึ้นทั้งเชิงบวกและเชิงลบ หน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือราษฎร มีบทบาทในการช่วยเหลือที่ปลายเหตุของปัญหา คือการบรรเทาทุกข์ของราษฎร แต่ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหา คือความล่าช้า และค่าชดเชยที่ได้รับจากกรณีช้างป่ากินอาหารพืชสวนพืชไร่ของราษฎร ไม่คุ้มกับค่าคืดต่อ</p>	<p>เช่นเดียวกัน ความเสียหายที่เกิดขึ้นและสามารถคำนวณเป็นตัวเลขได้ ด้านพืชเศรษฐกิจหลัก จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองบอน บ้านฐานเจ้าป่าหมู่ 12 บ้านคลองหิน หมู่ 9 มูลค่าความเสียหาย 311,414 บาทคือปี</p> <p>ความเสียหายที่เกิดขึ้นคือพื้นที่ป่าที่เกิดจากคน ความเสียหายที่ช้างได้รับจากคน เช่นถูกฆ่า ถูกทำร้าย หลาสรูปแบบ และการสูญเสียพื้นที่หากินตามธรรมชาติ มีมูลค่ามากกว่าตัวเลข และ ความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่ป่าอันเป็นปัจจัยหนึ่งของความอยู่รอดของมนุษย์ ความอยู่รอดของสัตว์ป่า ซึ่งป่าไม้เป็นคินกำเนิดของอารยธรรมที่หลากหลายของมนุษย์ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข บนพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย เป็นคินกำเนิดปรัชญาในการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพราะมนุษย์กับธรรมชาติมีอาจแยกออกจากกัน ได้ และกระบวนการเรียนรู้อันสำคัญของมนุษย์มีพื้นฐานมาจากป่า สิ่งสำคัญเหล่านี้ไม่สามารถคำนวณเป็นตัวเลขได้</p>